www.ptushki.org

Птушкі і Мы

разам для птушак і людзей

№ 1-2 (15-16) 2010

В этом сезона я решила более серьёзно понаблюдать за токами чомг. Для достижения цели соорудила плавучую засидку и практически каждое утро в 5 часов уже находилась в воде, в непосредственной близости от этих изящных птиц. Настойчивость моя была вознаграждена: практически сразу птицы перестали обращать внимание на засидку и вернулись к брачным играм.

Большая поганка *(Podiceps cristatus)*
Фото Татьяны Романовой

Снимал усатых синиц много и в различных местах, благо, вид довольно демократичный в отношении к фотографу и позволяет себя снимать с 2-3 метров, не прибегая к маскировке. Прежде чем залететь с кормом в гнездо, птица осматривается по сторонам - вот тогда и получаются интересные кадры. Удивительно, но этот самец чаще прилетал с кормом в гнездо, нежели самка.

Усатая Синица *(Panurus biarmicus)*
Фото Николая Гулинского

Фота Арцёма Халандача

Назірай за птушкамі па-новаму

Крок за крокам падымаемся па старых і стромых прыступках касцёла пад самы дах. У пэўны момант, пераходзячы праз адкрыты адрэзак шляху з аднаго ўзроўня на другі, перад вачыма адкрываецца панарама Гродна. Яшчэ паўсюль ляжыць снег і далягляд пранізаны марознай свежасцю, але ўжо адчуваеш подых вясны. І сярод яго гучны крык сокалаў-пустэльг. Дык вось што яны бачаць з такой вышыні і як ўспрымаюць нас!

Што ж, паспрабуем і мы зірнуць на іх з іншага ракурсу.

Падняўшыся на гарышча, мы знаходзім, што да нішы за статуяй Святой Алены на фасадзе касцёла, у якой ужо не адзін год пасяхова выводзіць птушанят пара сокалаў, ёсць доступ праз невялікую адтуліну. Аб гэтым мы і марыць не маглі!

І праца закіпела: дзесяткі метраў кабелю, мадэм, шурупы, камп'ютары, наладка... Праз непрацяглы час мы ўжо маем першы відэазапіс з камеры, усталяванай у адтуліне за гнездавой нішай. На маніторы нашага кампутара самка пустальгі з цікаўнасцю разглядае камеру і нібы перадае ўсім гледачам прывітанне. І вось, нарэшце, распачаліся гадзіны відэатрансляцыі. Цяпер ўсе жадаючыя маглі глядзець на гэтых прыгожых і гучных сокалаў, не падымаючы ў гару галаву з прыстаўленым да вачэй біноклем, як быццам бы на герояў папулярнага серыяла, не адыходзячы ад манітораў камп'ютару і перажываючы разам з птушкамі ўсе важныя моманты іх жыцця...

Так і гэты нумар нашага часопісу - невялічкая спроба зазірнуць у свет птушак з іншага ракурсу: з большай цікаўнасцю і адказнасцю за іх лёс.

А для таго, каб гэта было рабіць прыемней і лягчэй, часопіс "Птушкі і мы" стаў поўнакаляровым і атрымаў новы фармат.

Яўген Сліж

Змест

4-7 Прыродная спадчына
Старая Віць: асушанае жыццё
Арцём Халандач

8-11 Птушка года
Пустальга on-line
Сліж Яўген, Аляксандр Мініч

12-16 Нататкі натураліста
"Сцэна", на якой галоўныя ролі выконваюць птушкі
Арцем Халандач

17-20 Вакол свету
Незнаёмы Кіпр
Юрка Бакур

21 Актуально
Официально в Белоруси 317 видов птиц
Ирина Самусенко

22-23 Плакат
Птушка 2010 года

24 Арніталагічныя навіны

25-27 Записки натуралиста
И решили луни, что остались одни
Дмитрий Якубович

28-30 Нататкі натураліста
Птушкі ў дарозе
Андрэй Абрамчук

31 Записки натуралиста
Кралька
Олег Кальченко

32-35 Вокруг света
Индийские мотивы...
Денис Китель

36-37 Комикс
Гракс снимает природу

38-42 Зніклі назаўжды
Моа. Апошнія птушкі-гіганты
Дзьмітрый Вінчэўскі

Фота Чорнага Свіргуля *(Apus Apus)* Дзьмітрыя Якубовіча

Галоўны рэдактар: Фянчук Віктар Аляксандравіч
Рэдакцыйная рада:
Вінчэўскі Аляксандр Яўгенавіч,
Вінчэўскі Дзьмітрый Яўгенавіч,
Самусенка Ірына Эдуардаўна,
Чэркас Мікалай Данілавіч
Верстка: Гупянец Зміцер
Канцэпцыя нумара: Сліж Яўген
№ 1 – 2, 2010 год
наклад 1100 паас
Рэгістрацыйны №2713 ад 27.06.2008 г.

Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь
Наш адрас:
ГА "Ахова птушак Бацькаўшчыны",
вул.Макаёнка, 8-313, 220114, Мінск Беларусь
Тэл. (017) 263 01 30, Факс (017) 263 06 13
E-mail: info@ptushki.org
www.ptushki.org

Для карэспандэнцыі
а/с 306, Мінск, 220050, Беларусь

Дзейнасць ГА "Ахова птушак Бацькаўшчыны" падтрымліваецца Каралеўскім Таварыствам Абароны Птушак (RSPB), партнёрам BirdLife International у Вялікабрытаніі.
ГА "Ахова птушак Бацькаўшчыны" з'яўляецца афіцыйным прадстаўніком BirdLife International у Беларусі.
Надрукавана ў друкарні УП "Данарыт".
Ліцэнзія ЛП № 02330/0494183 ад 03.04.2009.
Наклад 1100 паас.
Замова № 13036

Старая Віць: асушанае жыццё

Малы арлец Віці пільнец

Арцём Халандач | Фота аўтара

Дзіўныя мясціны, якія прырода надзяліла вялікай колькасцю прыгожых птушак. Чароўная зямля, што стварыла спрыяльныя ўмовы для існавання жыцця чалавека побач з прыродай. Мы, людзі, якія не жадаюць аб гэтым памятаць, думаць і жыць разам са скарбамі прыроды - сваёй Спадчынай...

Тэрыторыя важная для птушак (ТВП) - гэта месца, якое з'яўляецца жыццёва важным для захавання папуляцыі аднаго альбо некалькіх відаў птушак падчас гнездавання, зімоўкі ці міграцыі.

Міжнародная праграма Important Bird Areas (Тэрыторыі важныя для птушак) пачала працаваць у 80-ыя гады 20 стагоддзя па ініцыятыве міжнароднай прыродаахоўнай асацыяцыі BirdLife International. Праграма накіравана на выяўленне і захаванне каштоўных тэрыторый, якія маюць важнае значэнне ў жыцці птушак. Зараз у ёй удзельнічаюць больш за 170 краін па ўсім свеце, выдзелена больш за 13 тысяч ТВП. На сённяшні момант у Беларусі налічваецца 49 ТВП. Праграму ТВП у Беларусі выконвае грамадская арганізацыя "Ахова птушак Бацькаўшчыны" ў супрацоўніцтве з Міністэрствам прыродных рэсурсаў і аховы навакольнага асяроддзя.

Цікавая назва – Віць. Чаму менавіта так была названа гэтая невялічкая рачулка? Можа многа гадоў таму нехта з нашых продкаў жыў побач з ёй і насіў імя Віць? А можа гэта проста слова, гукі якога адлюстроўваюць мелодыю спеваў нейкай птушкі - «віць, віць»? Чаму не?

Можа быць, калісьці невялікая рачулка Віць імкнулася да сваёй маці-Прыпяці, уздымаючы над сваімі берагамі спевы птушак. Але сёння ўжо гаворым: «раней». Менавіта раней яна ганарліва несла плёскат вады, спевы птушак, гукі ветру ў прыбярэжных дрэвах-волатах. Несла так, як напісала гэтую мелодыю прырода. Зараз жа яе плынь слабейшая. Яна ўжо не так насычана нотамі жыцця...

Аднойчы людзі прыпынілі тут "сваю працу на карысць зямлі", пакінуўшы пасля сябе спрамленыя ручаі і рэчкі, ператварыўшы прыгожыя балоты і рознакаляровыя паплавы ў палеткі, перарэзаныя дзенідзе каналамі. І гэта быў вельмі важны момант для сапраўднага

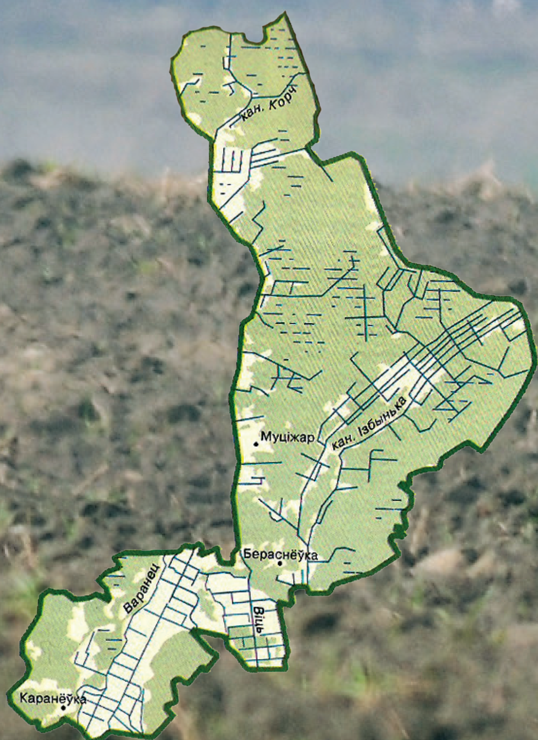

ТВП: Старая Віць
Месцазнаходжанне: Гомельская вобласць, Рэчыцкі і Хойніцкі раёны.
Плошча: 38402 гектараў.
Нацыянальны статус аховы: не мае.
Міжнародны статус аховы: ТВП утворана ў 2005 годзе (крытэры B2: чорны бусел, арол-вужаед, палявы лунь, малы арлец).

Гуменніцы праз Беларусь ляцяць!

творцы – прыроды. Пачалася новая старонка гісторыі гэтай асушанай зямлі. Напэўна, самыя сумленныя з мясцовых людзей нарэшце абудзіліся і пачалі дапамагаць прыродзе. Яны, нібы медыкі, пачалі спыняць крываток з жылаў зямлі: ставілі плаціны, каб вада заставалася там, дзе яна неабходная для сапраўднага жыцця. Хутка тут пачалі з'яўляцца новыя невялічкія азёры. Вада ўжо нават не знаходзіла сабе месца ў іх і пачала несці новае жыццё спачатку на палеткі, а потым і ў лясы. Наўздагон за вадой пацягнуліся жывёлы. І калі гукіматораў меліярацыйнай тэхнікі сціхлі, ім на змену прыйшлі радасныя спевы птушак.

На шчасце, ніколі прырода не застаецца без увагі людзей, неабыякавых да яе будучыні. Так адбылося і тут, на Віці. Некалі выпрацаваныя торфараспрацоўкі былі зноў наводненыя чалавекам. З цюкоў саломы мясцовыя жыхары пабудавалі плаціну. Такім чынам канал, праз які вада выцякала з былых балот, перастаў выконваць сваю чорную справу. Вада напоўніла жыццём былыя торфараспрацоўкі - і на іх месцы ўтварылася каля 220 гектараў азёр. Увесну гэтыя мясціны прыцягваюць да сябе мноства качак, вялікіх белых чапель, а ў мінулым годзе тут вывялі сваіх птушанят дзве сям'і шыпуноў. На палях побач з'явіўся поплаўны лунь. Сярод былых каналаў, сухіх лугоў, палёў і лясоў пачалася новая старонка жыцця, якая цяпер ужо пішацца пад шчыльным наглядам навукоўцаў-даследчыкаў.

Ці гэта наша зямля?

На палях побач з вёскай Хобнае перад сваёй далёкай вандроўкай пачалі збірацца чароды шэрых жураваў. Кожную восень яны напаўняюць паветра над Віццю сваім чароўным гуканнем. Яго рэха коціцца навокал скрозь кастрычніцкае паветра. Гэта сапраўднае шчырае развітанне, надзея на новую сустрэчу з мясцінамі, якія дораць птушкам жыццё.

Аднак не толькі птушкам, але і нам, людзям, што павінны памятаць пра свае памылкі і больш не рабіць іх.

Галубка голубу казала: "Адной галінкі будзе мала..."

Па-над спадчынай маёй зноў ляцяць журавы

Пустальга on-line

Яўген Сліж, Аляксандр Мініч

Упершыню ў Беларусі за сямейным жыццём птушак можна было сачыць 24 гадзіны на суткі праз інтэрнэт. Дадзены праект, які праводзіўся ў межах кампаніі "Сокал-пустальга – птушка 2010 года", атрымалася рэалізаваць пры супрацы людзей і арганізацый з Беларусі, Швецыі і Польшчы. За таямніцамі жыцця беларускіх сокалаў на сайце www.birdwatch.by сачылі наведвальнікі з 97 краін свету.

Увага! Вас здымаюць. Фота Леанід Шчаглоў

Ідэя назірання за сокаламі пры дапамозе вэб-камеры ўзнікла даўно, але толькі з абраннем пустальгі Птушкай 2010 года, яна стала не проста задумай. Для рэалізацыі праекта была сабрана ініцыятыўная група з сяброў Гродзенскага абласнога і Заходне-Палескага рэгіянальнага аддзяленняў АПБ, бо менавіта Брэст і Гродна лічацца самымі "пустальжынымі" гарадамі Беларусі.

Новыя ідэі заўсёды выклікаюць праблемы і цяжкасці, з якімі ты ніколі раней не сутыкаўся: як правільна выбраць камеру? Якім чынам яе замацаваць каля гнязда? Як наладзіць трансляцыю праз інтэрнэт? – вось толькі невялікі спіс пытанняў, якія збівалі нас з панталыку, але вырашэнне іх надавала яшчэ больш рашучасці рэалізаваць праект. Па гэтай прычыне з самага пачатку на дапамогу нашаму праекту прыйшлі самыя разнастайныя спецыялісты.

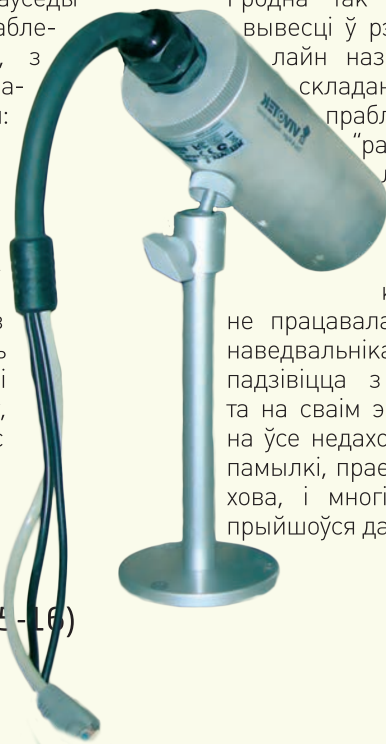

І вось надыйшоў той дзень, калі на сайце з'явілася сваесаблівае "акенца" ў гняздо пустальгі ў Брэсце. «Мы гэта зрабілі» - узрадваліся мы. Аднак новыя праблемы ўзніклі перад намі, некаторыя з іх аказаліся невырашальнымі: камеру ў Гродна так і не атрымалася вывесці ў рэжым масавых он-лайн назіранняў – занадта складанымі былі тэхнічныя праблемы, а калі пачалі "раскручваць" трансляцыю з Брэста на самым папулярным беларускім партале TUT.by, камера цэлы дзень не працавала, і больш за 300 наведвальнікаў змаглі толькі падзівіцца з чорнага квадрата на сваім экране. Нягледзячы на ўсе недахопы, недапрацоўкі і памылкі, праект прайшоў паспяхова, і многім наведвальнікам прыйшоўся даспадобы.

Праект рэалізавалі:

Шчыра дзякуем за супрацу і дапамогу:

Касцёл Узвышэння Святога Крыжа- Бернардынскі ў Гродна

за тэхнічную падтрымку:

Новые Медиа

ДАТАСТРИМ

а таксама ўсім, хто дапамагаў у арганізацыі і наладцы трансляцыі, прасоўванні і папулярызацыі старонкі.

Гняздо ў Брэсце

Спачатку было невядома, ці загнязджуе пустальга ў дэкаратыўнай нішы на шматпавярховым жылым доме, у якім мы вырашылі ўсталяваць камеру? Верагоднасць гэтага была даволі вялікай, улічваючы, што апошнія 5 гадоў сокалы тут гнездавалі. Першы час пасля ўсталёўкі камеры пустэльгі баяліся доўга заставацца ў гнездавой нішы. Аднак праз некалькі дзён на тэрыторыі з'явіліся канкурэнты – другая пара сокалаў, і жыццё прымусіла пераможцаў "жах перад камерай". І самая знакамітая у хуткім часе пара беларускіх птушак пачала капаць ямку пад гняздо і абжываць адтуліну.

Цяпер надыйшоў час уключаць камеру. І яна пачала запісваць відэа і рабіць скрыншоты, рэагуючы на рух у гняздзе. Спачатку, у першых днях красавіка, самец актыўна звяртаў увагу самкі на гняздо, часта залятаў туды з крыкамі і па некалькі разоў на дзень прыносіў у яго здабычу. Абедзве птушкі пачалі рыць ямку, прыкладна пасярэдзіне вялікай нішы, для адкладкі туды яек. Самка з кожным днём паглыбляла ямку, і вось ужо 17 красавіка ў гняздзе з'явілася першае яйка! Канешне ж для ўсіх, хто сачыў на сайце за жыццём сокалаў у рэжыме рэальнага часу, гэта стала своесаблівым святам. Аднак, самка не пачала наседжваць кладку с першага яйка, а пачакала, пакуль не адкладзе ўсе яйкі. Поўная кладка склала 5 яек, і адкладваліся яны з прамежкам ў 2 дні.

Дзякуючы трансляцыі, атрымалася высветліць, што яйкі з'уяляліся на свет раніцай з 9.30 да 11.25.

Пакуль пад рудым шкарлупіннем развіваліся будучыя драпежнікі, самец забяспечваў маці сваіх нашчадкаў па магчымасці разнастайнай ежай: то палёўку прынясе, то яшчарку, то землярыйку. Але часцей за ўсё гэта былі палёўкі. Падчас таго, як самка ела, пакідаючы гнездавую нішу, самец змяняў яе на яйках, хоць і не заўсёды чакаў моманту яе вяртання. Часам ён падымаўся і нецярпліва аглядаў з гнязда наваколле.

Амаль роўна праз месяц пасля пачатку плотнай інкубацыі кладкі, 22 траўня 2010 года ў 11 гадзін 40 хвілін, з'явіўся на свет першы беларускі назіраемы он-лайн пустальжонак. І адразу мы даведаліся пра тое, аб чым без камеры , магчыма, і не даведаліся б: самка з'ядае шкарлупінне, ужо не патрэбнае малому! У гэты ж дзень у 15.20 вылупіўся і другі пустальжонак. Яшчэ 3 з'явіліся на свет на наступны дзень.

Акрамя самкі, малых зрэдку спрабаваў карміць і самец. Калі птушаняты падраслі, здаралася, што ён з палявання прыносіў палёўку, а самкі ў гняздзе не было – ці то бацькоўскі інстынкт, ці то вялікая адказнасць яго падштурхоўвала, але ён пачынаў карміць птушанят, хоць і выглядала гэта не надта зграбна. Звычайна ў такіх выпадках яму на дапамогу хутка прылятала самка і хутка дзяліла здабычу паміж усімі сваімі птушанятамі.

На пачатку траўня Аляксандр Мініч заўважыў, што на адных відэазапісах з гэтага гнязда ў самца хвост поўнасцю шэры, а на другіх – шэры з чорнымі рыскамі. Так як адзін і той жа самец не мог час ад часу змяняць афарбоўку свайго хваста, стала зразумела, што птушка з паласатым хвастом – птушка першага года, якая таксама прымаў ўдзел у гнездаванні, напэўна, з самага яго пачатку. Пры больш пільным праглядзе запісаных камерай момантаў сямейнага жыцця сокалаў аказалася, што абодва самца не толькі прымалі ўдзел у наседжванні кладкі, але і прыносілі корм у гняздо, і нават спрараліся з самкай. А гэта ўжо вельмі рэдкі для драпежных птушак выпадак паліандрыі, калі з самкай адначасова гняздуе больш аднаго самца. Толькі дзякуючы пільнасці Аляксандра і магчымасці пастаянна назіраць за жыццём сокалаў зблізку дзякуючы вэб-камеры, атрымалася зрабіць гэтае адкрыццё. Два гэтыя самцы час ад часу канфліктавалі між сабой, зрэдку ладзячы "бойкі без

Самец перадае самцы палёўку, прываблiваючы да гнязда. Яек яшчэ няма

Самка ўвечары з яйкамі

- **1-ае яйка – 17 красавіка - 10:56**
- **2-ое яйка – 19 красавіка – 11:25**
- **3-ае яйка – 21 красавіка – 9.30**
- **4-ае яйка – 23 красавіка – 10:30**
- **5-ае яйка – 25 красавіка 11:15**

Перадача прынесенай самцом здабычы самцы з птушанятамі

Назіраючы за бацькам. Бачны ўсе 5 птушанят

Януш Сяліцкі, віцэ-прэзідэнт таварыства "Sókol" (Польшча):

"Дзякуючы нашай дапамозе і аб'яднанню сіл, праз магчымасць непасрэдна заходзіць на сайт birdwatch.by з нашай старонкі, прысвечанай назіранням за сокаламі-падарожнікамі, акцыя нашых брэсцкіх калег атрымала шырокую вядомасць. Спадзяемся, што гэта будзе пачаткам нашага супрацоўніцтва. На чарзе - рэінтрадукцыя і ўзнаўленне дравеснай папуляцыі сокала-падарожніка ў Беларусі."

Цяжкі бацькоўскі абавязак - пракарміць 6 ротаў

Трэніроўкі, трэніроўкі і яшчэ раз трэніроўкі

правілаў" непасрэдна ў гнездавой нішы.

Прыкладна праз месяц пасля вылуплення маладыя пустальжаняты пачалі пакідаць сваё гняздо, і 20-21 чэрвеня яны ўсе паспяхова вылецелі з яго, перабраўшыся на дах шматпавярховіка.

Асноўнай мэтай он-лайн трансляцыі з гнязда ў Брэсце была папулярызацыя назіранняў за птушкамі, у прыватнасці, за сокалам-пустальгой – Птушкай 2010 года. Дзякуючы сучасным тэхналогіям, гэта можна было рабіць фактычна 24 гадзіны на суткі, не адыходзячы ад свайго камп'ютара. Наколькі атрымалася гэтага дасягнуць, лепей скажуць лічбы.

Трансляцыя з брэсцкага гнязда пустальгі працягвалася 75 дзён, праўда, былі дні, калі па тэхнічных прычынах камера не працавала, але, дзякуючы эфектыўнай супрацы сябра АПБ з Брэста Аляксандра Мініча, супрацоўнікаў брэсцкага інтэрнэт-правайдэра "Элнет" і братоў Януша і Славаміра Сяліцкіх з польскага таварыства "Сокал", праблемы хутка вырашаліся. А за гэты час сайт наведала 21.312 чалавек, якія заходзілі паглядзець на нашых птушак 70 863 разы. Пры гэтым, наведвальнікі былі амаль са 100 краін свету, прасцей, напэўна, назваць краіны, з якіх не заходзілі. Па актыўнасці і цікавасці да праекту першую прыступку займае Польшча - 37 842 наведванняў, што было ў два разы больш за колькасць наведванняў з Беларусі (18 184). Гэта можна патлумачыць не толькі розніцай у колькасці насельніцтва, але і тым, што спасылка на камеру з брэсцкай пустальгой была размешчана на папулярным сервісе таварыства "Сокал" з он-лайн трансляцыяй з двух гнёздаў польскіх вандроўных сокалаў. Мяжу ў 1000 наведванняў перайшлі Расія, ЗША, Украіна, Вялікабрытанія і Германія. Рэкорд наведвальнасці быў пастаўлены 17 траўня, калі на сайт зайшло 1 239 чалавек, пры гэтым большасць з іх была з Беларусі: менавіта ў гэты дзень навіна пра магчымасць он-лайн назіранняў пустэльг з'явілася на папулярным беларускім рэсурсе TUT.by.

Дзякуючы шматлікім артыкулам у газетах і на сайтах, сюжэтам па тэлебачанні, а таксама адмысловым банэрам з рэкламай праекту, атрымалася прыцягнуць так многа наведвальнікаў на сайт www.birdwatch.by. Тут яны не толькі змаглі з цікавасцю паназіраць за жыццём сокалаў, але, мы спадзяемся, больш даведацца і пра іншых нашых птушак, дзякуючы навінам, фотаздымкам і палявым назіранням, і зразумелі, што птушкі патрабуюць увагі і беражлівых адносін да сябе.

Гняздо ў Гродна

На працягу апошніх некалькіх год сокалы-пустэльгі гняздуюць у самым цэнтры Гродна на касцёле былога ордэна Бернандынцаў. Сёлета ўпершыню яны былі адзначаны каля касцёла 20 сакавіка. І ўжо праз некалькі дзён у адтуліне за статуяй св. Алены, дзе яны звычайна ладзяць сваё гняздо, была ўсталявана камера, і пачаліся працы па падлучэнню яе да сеціва. Усё гэта не атрымалася б зрабіць без ласкавай згоды ксяндза-прабошча касцёла а. Антонія Ханько і непасрэднага

Ксёндз о. Евгений Борисюк , настоятель прихода «Христа Спасителя и Всех Святых» в г. Гродно

Благодаря трансляции я имел возможность впервые узнать о существовании такого интересного вида из семейства соколиных, как пустельга, и был весьма удивлен, что птицы как и люди, живут парами, воспитывая свое потомство вместе. Наблюдая за целым периодом жизни этих птиц от момента откладки яиц до самого первого самостоятельного полета птенцов, я успел привязаться к ним, и мне было немного грустно, когда семья покинула гнездо. Но все же надеюсь в следующем сезоне на их возвращение. Символом того, что семья редкой птицы поселилась именно за статуей св. Елены может послужить тот факт, что пустельга как и св. Елена (посвятившая свою жизнь поискам Святого Креста), также Божее создание, и ищет опеки и понимания от нас, людей, пытаясь как бы тем самым обратить на себя внимание. Желаю Вам всем удачи и Божьей опеки: и для нас, людей, и для наших «братьев меньших».

Пад аховай св. Алены. Фота Дз. Вінчэўскага

Пасля школы дзеці з задавальненнем сочаць за жыццём сокалаў. Фота Паўлюка Быкоўскага

ўдзела ксяндза а. Яўгенія Барысюка, які не толькі дапамог з доступам да інтэрнэту, але і рабіў запісы з камеры на працягу першага месяца гнездавання птушак на свой камп'ютар.

У той час як мы ламалі галавы над тэхнічнымі праблемамі, звязанымі з трансляцыяй, што ўзнікалі адна за адной, птушкі пасля сваіх шлюбных гульняў прыступілі да адкладкі яек. Першае, другое, трэцяе... Такое ўражанне, што самка не збіраецца спыняцца, аднак усё ж шостае яйка стала апошнім. Надышоў новы этап ва ўзаемаадносінах птушак: самка большасць часу, уладкаваўшыся на яйках, спіць, а самец старанна раз за разам прыносіць ёй у ежу дробных грызуноў. Часам самец спрабуе сябе ў ролі грэлкі, седзячы на яйках, пакуль самка есць недзе недалёка.

Вясна ўжо была ў самай моцы, калі на свет з'явілася першае пустальжаня. Слабым белым камочкам яно ляжала сярод яек

У рэкордны па наведвальнасці дзень, усе маглі бачыць на яйках другога самца з "паласатым" хвастом.

пад самкай і чакала сваіх братоў і сёстраў. Ужо праз тыдзень пад самкай былі ўсе шэсць птушанят. На ўсіх іх хапала адной палёўкі, старанна падзеленай мамай на маленькія кавалачкі. Спачатку харчаванне займала больш 10 хвілін, але ўжо праз дватры тыдні птушаняты шпарка вырывалі здабычу і ў бацькоў, і ў братоў-сясцёр. Пачаўся сапраўдны канвеер: самка і самец тым і займаліся, што па чарзе прыносілі сваім галодным дзецям палёвак і мышэй, а часам нават яшчарак ці вераб'я.

Гарадзенскія пустэльгі сталі сапраўднымі ньюсмэйкерамі: ці АНТ здымае іх гняздо, ці па СТБ распавядаюць пра з'яўленне птушанят, ці нават цэлая перадача выйдзе пра іх жыццё ў "Аб'ектыве натураліста" па абласным тэлебачанні. Аднак зорнай гадзінай гэтай птушынай сям'і стаў іх штодзённы выхад на шырокі экран цэнтральнай плошчы горада, дзякуючы мясцоваму тэлеканалу "Гродна-Плюс". Каб неяк кампенсаваць адсутнасць он-лайн трансляцый з гнязда, мы стараліся штодзень выкладваць на сайце фільмікі з самымі цікавымі падзеямі з жыцця сокалаў, запісаныя з дапамогай камеры.

А каб птушаняты не забываліся пра сваё зоркавае паходжанне, перад вылетам з гнязда яны атрымалі асабістыя кольцы, як кажуць, на доўгую памяць аб радзіме.

Цікавыя каментары, шмат скрыншотаў з абодвух гнёздаў і фільмікі можна паглядзець тут: www.birdwatch.by/pustalga_brest

Каментары з сайта

Sterna 20.04.2010
гэта неверагодна, прыемна прыйсці з заняткаў і назіраць за птушкамі он-лайн,.. але ж усё магчыма!!
далучаюся да віншаванняў))

Luca Ravizza 21.04.2010
Bravi, complimenti, bel video, continuate cosi. Ciao a tutti Luca Ravizza Lodi, Lombardia - Italy

Aleu 22.04.2010
У нас уже 3 яйца!!!!!!!

Biot 23.04.2010
Эту ночь пустельга проводит сидя на кладке. Она дремлет, клюет носом. И даже видно ее дыхание! Класс!

Berkut 28.04.2010
11.25 в гнезде никого нет - яйца закаляются:))) Не зря эта пара на зимовку остается. Птенцов готовят к зиме уже в яйцах:)))

Ігар 01.05.2010
Дадаў ваш банэр на сваім блозе. Самому цікава, няхай і наведвальнікі палюбуюцца. Дзякуй вам за такую магчымасць. Адна такая трансляцыя, на мой погляд, замяняе кілагадзіны балбатні аб каштоўнасцях нашага жыцця. Поспехаў!

Feather 01.05.2010
Но я вам скажу, что для пустельги лезть в чужое гнездо - это наглость.

Sirena 01.05.2010
Чужую самку вроде как наш самец за собой привел. Популярный такой мущщина:)

svetlana vranova 29.05.2010
большой сделал несколько шагов и даже крылушки пробовал. :-)

Berkut 01.06.2010
Появилось время-наведал камеру в Бресте:) 14.38 - птенцы в гнезде сами. 4 спят, а 1 чистит у себя пуховые перья. Один во сне вытянул лапку назад прямо в голову другому:) А ему хоть бы что:)

Sirena 24.06.2010
А я бы поставила 10! если по 10-балльной:) Молодцы! Жалко, что все так быстро закончилось... Ну, в смысле трансляции:) Пусто так перед камерой, но все равно заходишь по привычке, а вдруг залетят наведать гнездо... Кто-нибудь видел: прилетали сокалы в эти дни?

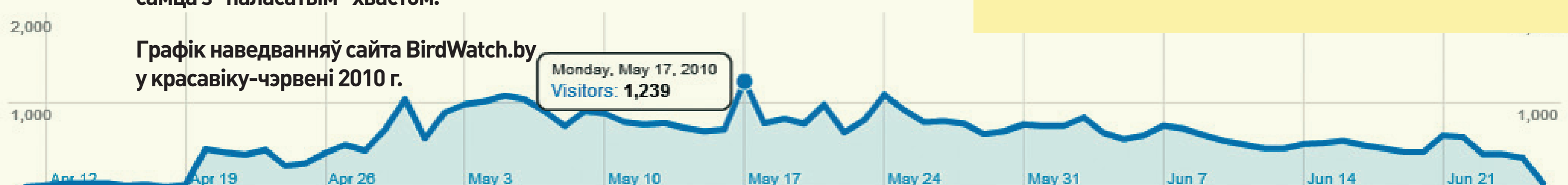

Графік наведванняў сайта BirdWatch.by у красавіку-чэрвені 2010 г.

«Сцэна», на якой галоўныя ролі выконваюць птушкі

Афрыка… Дзе тая недасяжная мясціна?.. А глянем на самы верх карты, дзе знаходзіцца невядомая нам тундра, якая і ўвогуле здаецца нейкім канцом свету. А паміж гэтым недасяжным і невядомым – Тураўскае балонне, што раскінулася сярод роднага Палесся на шляху міграцыі шматлікіх птушак.

Арцём Халандач | Фото автора

Куточак роднай прыроды, які пяшчотна абмывае прыпяцкая вада, дзе ўсё знаёмае: гэтыя вербы на другім баку ракі, сама вада і такі знаёмы веснавы разліў. Чаму менавіта сюды і такой колькасцю ляцяць птушкі? Няўжо падобнага на гэтае балонне больш нідзе няма? Гэтае месца сваёй таямніцай з вялікай сілай вабіла ў самы цікавы куточак роднага Палесся… Менавіта такімі, поўнымі невядомага і цікавага, былі мае думкі перад вандроўкай на станцыю кальцавання.

«Ураджайнае» Палессе

…Засталося праехаць мост, і ўжо зусім хутка буду на месцы. Вось ужо за Прыпяццю. Менавіта тут і пачынаецца сапраўдная краіна палешукоў з багацейшай культурнай спадчынай. Гэтая ўнікальная сувязь чалавека і прыроды ўтварыла сапраўднага палешука. Дзіўная Прыпяць са сваімі заліўнымі лугамі, лясамі, дубровамі, балотамі стала асновай асаблівай паляшуцкай культуры, што вельмі яскрава адлюстравалася ў абрадах, звязаных з шанаваннем непаўторнай прыроднай прыгажосці. І калі збіраешся ў такое падарожжа, хочацца быць як мага бліжэй да гэтых мілых сэрцу мясцін, каб цалкам адчуць дух Палесся.

Як і год таму, у сваё першае падарожжа, я зноў апынуўся сярод гасцінных людзей, аб'яднаных велізарным энтузіязмам і адзінай ідэяй, хоць і займаюцца яны рознымі напрамкамі арніталогіі.

Моцная салодкая гарбата спрыяла вячэрняй гутарцы, якая ператварылася ў роспыты аб птушках, станцыі, планах на тыдзень і пра жыццё ўвогуле. Галоўнай жа мэтай майго падарожжа на станцыю была дапамога ў працы, а потым – фотаздымкі.

Падчас маёй вандроўкі на станцыю жыццё на ёй адначасова здалося і даволі спакойным, і часам экстрэмальным. Праца навукоўцаў працягвалася ўвесь дзень, а ў некаторыя дні – усю ноч. Па гэтай прычыне, тут не абысціся без асаблівага распарадку. Кожны дзень пачынаўся а сёмай гадзіне. Кубачак кавы добра спрыяў працы тым, хто паспяваў устаць раней. У гэты ж час адбывалася і першая праверка лавушак, у якіх за ноч ужо маглі быць першыя птушкі. Лавушкі ставяцца па краях астравоў побач з вадою ў «клёвых» месцах. Вільготны бруд, маладая трава – гэта тое самае месца, дзе кормяцца кулікі. Праверкі лавушак вядуцца праз кожныя дзве гадзіны да самага вечара. Спачатку здаецца, што пасля некалькіх дзён праверак гэта справа можа стаць нецікавай, але гэта зусім не так. Зразумела, бываюць дні «неўраджайныя» на птушак, што залежыць ад

надвор'я, тэрмінаў прылёту. Але Тураўскае балонне – гэта ўнікальная мясціна, якая дорыць арнітолагам небывалыя «ўраджаі» на птушак.

Майстэрня мастака

Самае цікавае, калі трапляюць птушкі з кольцамі. Менавіта ў такія моманты бачны вынікі штодзённай працы навукоўцаў, бо птушка з кольцам – гэта носьбіт каштоўнай інфармацыі, заўсёды цікавай і карыснай для навукі. Надзвычай цікава, калі ў рукі арнітолагам трапляе птушка з кольцам нашага цэнтра кальцавання. Але ёсць і шмат выпадкаў адлову птушак з кольцамі з-за мяжы. Гэта становіцца цэлым святам са сваімі рытуаламі. А якія пачуцці абуджаюцца, калі трымаеш у руках птушку з такім кольцам!

Кожны раз пасля праверак птушкі трапляюць у галоўнае месца станцыі – пункт кальцавання. Ён нагадвае майстэрню мастака са сваім асаблівым антуражам: вялікая колькасць разнастайных прылад, кольцы, якія чакаюць сваіх новых гаспадароў, мноства цікавых скрыняў, стосы папер з навуковымі запісамі, каробкі, у якіх начуюць птушкі, нават свой асаблівы запах. Такой «парфумай» прырода надзяліла баталёнаў, якія з'яўляюцца самымі частымі гасцямі станцыі.

На гэты год для іх кальцавання былі атрыманы і спецыяльныя каляровыя кольцы. А сам працэс нагадвае сапраўдны канвеер. Непасрэдна кальцоўшчыкі, часцей за ўсё Павел і Наталля, абмерваюць птушку, узважваюць яе, робячы апісанне з запісамі ў адпаведны сшытак. У птушак яшчэ трэба ўзяць кроў і зрабіць фотаздымак: такія патрабаванні.

Бываюць дні, калі станцыю наведвае шмат турыстаў – аматараў птушак (birdwatchers), і пункт кальцавання ператвараецца ў сапраўдную гасцёўню. Аматары птушак з усёй Еўропы з вялікай цікавасцю назіраюць за працэсам кальцавання.

У пік міграцыі на лузе спыняецца некалькі тысяч баталёнаў

Лавушка ў дзеянні

Кулік-марадунка з беларускім кальцом

Кальцаванне - сямейная справа. На здымку Наталля Карліонава і Павел Пінчук

«Востраў дзесяці загінуўшых баталёнаў»

Само Тураўскае балонне – гэта мноства птушыных астравоў са сваёй асаблівай гісторыяй. Для птушак яны адыгрываюць значную ролю ў жыцці: для адных – гэта месца пабудовы гнёздаў і першых крокаў, для іншых – месца, дзе пасля доўгіх і цяжкіх пералётаў можна спыніцца для адпачынку і знайсці сабе корм. Гэта ўсё не можа не цікавіць навукоўцаў, таму ўдзень праца пераносіцца на астравы «Паўмесяц», «Падвоеныя кладкі», «Востраў дзесяці загінуўшых баталёнаў».

На астравах знаходзіцца вельмі вялікая колькасць птушыных гнёздаў. Да кожнага з іх асаблівы падыход. Побач з кожным ставяцца спецыяльныя калочкі з асабістым нумарам, што дапамагае прасачыць развіццё падзей у перыяд гнездавання.

Вялікая шчыльнасць гнёздаў утварае спрыяльныя ўмовы для палявання драпежнікаў. За час знаходжання на станцыі не раз бачылі разбураныя гнёзды кулікоў, раскіданае пер'е кулікоў-случкоў ці кнігавак, а побач з імі – згубленае пер'е пугача ды іншых драпежнікаў.

Асабліва цікава, калі акрамя звычайных відаў птушак на астравах будуюць свае гнёзды рэдкія віды: крыўкі, вялікія зуйкі, марадункі.

Падчас працы на астравах з Наталляй і Яўгенам мы знайшлі гняздо крыўкоў. Аказалася, што ўжо другі год птушкі гняздуюцца ў адным і тым жа месцы. У мінулым годзе атрымалася акальцаваць адну з птушак, і, неверагодна, але тая самая птушка, трошкі дабудаваўшы старое

Дзмітрый Жураўлёў бярэ кроў для генетычнага аналізу

гняздо, адклала ў ім яйкі. Для мяне гэта быў сапраўды фантастычны выпадак.

Зразумела, што такія гнёзды маюць асаблівую значнасць для навукі, таму патрабуюць больш дакладнага даследавання, напрыклад, зняць памеры з гнязда і нават кожнага яйка.

Даволі цікава назіраць за тым, што адбываецца вакол самого гнязда. Добры настрой, цікавыя гутаркі – усяго гэтага на станцыі кальцавання не менш, чым птушак на балонні. Дарэчы падчас аднаго з вячэрніх улікаў птушак была адзначана самая вялікая колькасць баталёнаў за ўсе гады існавання станцыі. У гэты вечар амаль усе астравы на балонні былі занятыя птушкамі. Сінхронныя палёты неверагоднай колькасці чародак баталёнаў нагадвалі адзіную жывую істоту.

Начная «сістэма»

Увечары на станцыі кальцуюць апошнюю партыю кулікоў з лавушак. На гэтым навуковая праца спыняецца. За смачнай вячэрай абмяркоўваюць планы на наступны дзень. Але так спакойна толькі тады, калі не плануюцца начныя адловы птушак сеткамі. У адзін з вечароў арнітолагі вырашылі паставіць сеткі на востраве. Гэта быў першы начны адлоў сеткамі ў гэтым годзе, таму я з вялікай цікавасцю вырашыў прыняць удзел у гэтым мерапрыемстве. Спецыяльныя жэрдкі, сеткі, магнітафон і акумулятар да яго – гэта ўсё мы пагрузілі ў лодку і ўзялі напрамак на загадзя выбраны востраў.

Усталёўка сетак адбываецца амаль уначы. Каб не растаптаць гнёзды птушак, увечары мы спецыяльна наведалі месца, дзе будуць пастаўлены сеткі. З першага позірку сама канструкцыя не выглядае нечым складаным, але і тут ёсць свае асаблівасці: каб у сеткі трапляла большая колькасць птушак, навукоўцы карыстаюцца «сістэмай», якая прайграе запісы галасоў птушак. Сярод начной цішы балоння запісы з галасамі кулікоў чуваць далёка.

Самым цікавым з'яўляюцца праверкі. Першая з іх робіцца праз дзве гадзіны. Па начному балонню Павел, Яўген і я едзем на першую праверку. Шлях да вострава нам асвятляе месяц. Нібы пражэктар, ён робіць роўную дарожку па ўскалыханай ветрам прыпяцкай вадзе. Арыенцір – тры асобныя таполі і бакін. Таксама са мною два праваднікі, якія добра ведаюць усе дарогі балоння. Вакол пакрыкваюць кнігаўкі, зусім блізка ад нас трывожна падалі голас случкі. У гэты момант Тураўскае балонне здалося сапраўды казачным месцам са сваёй асаблівай невядомасцю.

Праз цемру пакрысе мы набліжаліся да «сістэмы». Ужо была бачна сетка, а ў ёй такія жаданыя для мяне першыя птушкі. Іх было небагата ў параўнанні з рэкордам, калі аднойчы ў сетку трапіла каля ста пяцідзесяці птушак. Гэта аднычасова і свята, і вялікая праца... Цікава было папрактыкавацца ў выблытванні птушак. Гэты занятак быў для мяне даволі складаным. З усіх разоў, што я ездзіў на начныя праверкі сетак, мне не ўдалося выблытаць ніводнай птушкі. Цяжэй з усіх даваліся крычкі, якія выявілася, як птушкі з характарам...

Свята птушак

...Маё знаходжанне на станцыі супала са святам птушак. Для горада гэта не проста комплекс нейкіх мерапрыемстваў, а сапраўднае свята. Таксама атрымалася пабываць на канферэнцыі, прысвечанай Тураўскаму балонню, паслухаць даклады Паўла Пінчука, Наталлі Карліонавай, Віктара Фенчука, удалося нават трошкі паспрачацца за птушак і родную прыроду.

Кулік-крывок другі год запар займае адно і тое ж гняздо

Самае галоўнае ў начных адловах - прывабіць птушак пры дапамозе "сістэмы"

Прыемна было пачуць пра першыя станоўчыя вынікі праведзеных вырубак хмызняку на балонні. Але пакуль нам яшчэ даволі цяжка ўбачыць і зразумець, што прырода дадзена нам толькі адзін раз. І «ўпрыгожваць» такі найпрыгажэйшы алмаз, якім з'яўляецца Тураўскае балонне, зусім не трэба. Зразумеўшы душою гэты каштоўны куточак роднай прыроды, мы зробім намнога больш для яе, а таму і для сябе.

...За той час, што я быў на станцыі кальцавання, Тураўскае балонне здалося мне сапраўдным запаведным месцам са сваёй невядомай, непаўторнай прыроднай прыгажосцю, яскравай, як сонечны прамень, без адзення, адкрытай, не схаванай ад нашага погляду, сапраўднай сцэнай жыцця прыроды, на якой галоўная роля аддадзена птушкам...

Кулік-перавозчык *(Actitis hypoleucos)*

Незнаёмы Кіпр

Усе мы звыкліся думаць, што Кіпр – гэта выспа-мара ў сэрцы Міжземнага мора. Райскі куточак, дзе заўсёды свеціць сонца, дзе можна адпачыць у цяні пальм, дзе мора сіняе-сіняе, а вада спакойная, чыстая і заўсёды цёплая. Але ёсць у Кіпра шэраг праблем, пра адну з якіх урад краіны не любіць гаварыць адкрыта: птушкі...

Юрка Бакур | Фота аўтара

Кеклік - асноўны аб'ект палявання

Мільёны нашых птушак мігрыруюць праз выспу вясною і ўвосень, але, на жаль, многія з іх застаюцца тут у выглядзе разнастайных дарагіх дэлікатэсаў. Ужыванне ў ежу птушак усіх памераў мясцовым насельніцтвам, а таксама гатаванне з іх дарагіх страваў у мясцовых рэстаранах сталася сапраўднай трагедыяй для мігрантаў. Бо здабыць птушак сучаснымі метадамі не так і складана. Улады заплюшчваюць на гэта вочы. І, хаця афіцыйна такое дзікунства лічыцца браканьерствам, ніхто не збіраецца вырашаць гэтую праблему. Многія прадстаўнікі ўладаў і самі частуюцца птушыным мясам, а на пытанне пра знішчэнне птушак, у іх ёсць тыповы, але дурны адказ: "Хтосьці ловіць рыбу, а мы птушак."

Нягледзячы на такую абыякавасць ці нават зацікаўленасць у знішчэнні еўрапейскіх птушак сярод кіпрыётаў, знайшліся людзі з іншых краінаў, якія спрабуюць рознымі шляхамі спыніць варварскія звычаі. І не толькі на Кіпры: такія ж праблемы ёсць у Еўропе на іншай выспе Міжземнага мора – Мальце, а таксама ў Альпах Паўночнай Італіі. Кожны год дзесяткі валанцёраў розных экалагічных арганізацый накіроўваюцца ў гэтыя "гарачыя" кропкі, каб сваімі высілкамі зменшыць маштабы праблемы.

Адной з такіх актывістак з'яўляецца 77-гадовая швейцарка Эд'іт Люсьлі Флёра. 17 год таму яна, адпачываючы на Кіпры, нечакана для сябе ўбачыла прыём птушак у мясцовы рэстаран. Вялікі мех быў паўнютка набіты вераб'інымі птушкамі. З тых часоў Эд'іт кожную вясну і восень прыязджае ў гэтую мясцовасць разам з валанцёрамі, каб самастойна знішчаць розныя пасткі на птушак у гэтым раёне. Нягледзячы на свае 77 год, жанчына цудоўна сябе адчувае, хутка прабіраецца праз хмызнякі і горы, мае светлы розум і ахвяруе свой час і лёс дзеля карыснай справы, за што ёй вялікая пашана.

Менавіта з гэтай жанчынай я зкантактаваўся праз інтэрнэт, і ўжо праз два месяцы яна сустракала мяне са сваёю чароўнай усмешкай ў аэрапорце Ларнакі – сталіцы Кіпра.

Юрка Бакур

Па дарозе ў аэрапорт мне паведамілі, што мой лепшы сябр-арнітолаг памёр ад клешчавога энцэфаліту. Дурная і нечаканая смерць зламала мяне, і жаданне кудысьці ехаць прапала. І толькі немагчымасць абмяняць квіткі і роздум аб тым, што маё жыццё павінна працягвацца, дапамаглі мне ўсё ж выбраць шлях на самалёт.

Быць можа з-за майго сумнага настрою, Кіпр падаўся мне крыху самотным. У месцы, дзе мы працавалі, канешне не было дамоў і тэрыторыя была пакрыта хвойна-лісцевымі хмызнякамі.

***

Ужо паўгады як не было дажджу, таму ўся вясеньская раслліннасць здавалася пажоўклай і соннай. Тут не было гор, але некалькі камяністых узгоркаў надавалі пейзажу адметную прыгажосць. Камяністым было і ўсё ўзбярэжжа паўвыспы. Марская вада паступова стачыла каменне і вапняк, таму тутэйшыя

берагі ператварыліся ў нейкую вострую двухколерную паверхню з разнастайнымі кратэрамі. Асноўны колер - чорны, пакрыты зверху пясчанага колеру шапкамі, што надавала каменням нейкую антычную афарбоўку.

Крыху асвоіўшыся, я пайшоў знаёміцца з мясцовасцю. Мора было ў трохстах метрах ад вілы, у якую мы засяліліся. Вакол раслі нейкія экзатычныя расліны, сярод іх дзе-нідзе хаваліся вераб'і, а над зямлёю час ад часу шмыгалі нашыя вясковыя ластаўкі. Нейкая незнаёмая птушка харчавалася ўжо саспелай фігай на аднайменным дрэве...

Але ёсць у кіпрскіх птушак адна адметнасць: калі ты на іх наводзіш бінокль ці фотакамеру, яны адразу адлятаюць далёка ў хмызнякі, нават у выпадках, калі яны і сядзелі зусім не побач. Цікава, з чым бы гэта магло быць звязана? Ці не з няўтольнай прагай мясцовых паляўнічых страляць ва ўсё, што рухаецца?

Выйшаў на бераг мора. Сярод камянёў падаюць галасы жаўрукі-смецюхі. А мора, хоць і сіняе-сіняе, з празрыстаю вадою, але без ніякіх марскіх птушак. За месяц знаходжання там я не сустрэў амаль ніводнай марской птушкі! Толькі два разы здалёк бачыў чаек, а аднойчы з-пад камяністага берага выпырхнуў нейкі кулік, які, па прыкладу ўсіх тамтэйшых птушак, уляцеў далёка-далёка, таму і вызначыць яго не было магчымым.

***

І вось, пачаліся нашыя працоўныя, можна сказаць і баявыя, будні.

Першы выезд паказаў, што паляўнічых тут сапраўды шмат. Адусюль чуліся стрэлы. І страляюць яны не па кеклікам, на якіх яшчэ не адкрыта паляванне, а па шчурках-пчалаедках. Шчурка – гэта птушка з фантастычнай афарбоўкай. Чорная маска на вачах, жоўтая грудка, сіняе брушка, зялёныя крылы, салатавая спінка – здаецца, птушка ўвабрала ў сябе ўсе колеры вясёлкі, таму апраўдана завецца адной з самых прыгожых птушак Беларусі. У гэтым годзе на Кіпры ўпершыню афіцыйна дазволілі страляць шчурак - і паляўнічыя не прымусілі сябе чакаць... Справа ў тым, што шчуркам вельмі падабаюцца пчолы, і таму многія фермеры недалюбліваюць іх. Насамрэч, пчолы складаюць толькі нязначную частку рацыёну шчурак, бо птушкі харчуюцца і іншымі буйнымі насякомымі. А самае галоўнае, што шчуркі ў Кіпры сустракаюцца толькі падчас восеньскай міграцыі. Яны цягам месяца пралятаюць над выспай, і ўрон пчолам ад іх прысутнасьці тут мізэрны.

Я тут ужо узгадваў кеклікаў. Кеклік – гэта птушка падобная да шэрай курапаткі, жыве ў гарах і на ўзгорках. Тут на выспе іх штучна размнажаюць, а потым выпускаюць у прыроду з мэтай далейшага палявання на іх. І, нягледзячы

Эд'іт Люсьлі Флёра

на масавы адстрэл кеклікаў, іх папуляцыя павялічваецца, і від тут з'яўляецца самым шматлікім сярод больш-менш буйных птушак. Але сезон палявання на кеклікаў яшчэ не надышоў, таму паляўнічыя пакуль захапляюцца здабычай дробных шчурак ды іншых пічуг, тым часам натасківаючы сваіх сабак на кеклікаў.

***

Ноч. Ноччу тут зусім іншае жыццё. І асаблівасць нашай працы была ў тым, што мы мусілі працаваць кожную ноч, таму дзень наш быў пастаянна разбіты.

Калі апошнія турысты вяртаюцца дамоў, мы выязджаем ўжо на нашае "паляванне". Спыняем сваё аўто на ўзбочыне дарогі, выходзім з яго і слухаем. А гэтым часам з усіх бакоў даносяцца птушыныя галасы. Нажаль, яны не сапраўдныя. Птушак заманьваюць у пасткі адмысловыя аўдыёсістэмы. Збіраць іх – нашая асноўная задача. Разам з пераліваў вераб'іных спеваў да нас даносяцца электрычныя позывы перапёлкі. Але пакуль яшчэ ідзе сэзон палявання на іх (да 30-га верасня), мы не будзем іх чапаць.

Праязджаем далей. Зноў спыняем машыну, зноў чуем "птушыныя" спевы.

Першая аўдыёсістэма, якую мы знялі, складалася з аўтамабільнага акамулятара, аўтамагнітолы і адмысловай

Кіпр ляжыць на зручным міграцыйным шляху многіх відаў птушак, таму іх адлоў здаўна стаў шкоднай традыцыяй. У апошнія дзесяцігоддзі лаўцы птушак выкарыстоўваюць тонкія сеткі і адмысловы клей, якім абшмароўваюць галінкі дрэваў.

Да 100 розных відаў птушак вядомыя, як аб'екты такога палявання, аднак найбольш пакутуюць ад паляўнічых дразды-спевуны Turdus philomelos і чорнагаловыя лескі Sylvia atricapilla. Пасля здабычы, іх прадаюць у мясцовыя рэстараны па коштах да 5 еўра за птушачку. З забітых дробных птушак гатуюць мясцовыя "дэлікатэсы" - г.зв. стравы ambelopoulia, якія шырока даступныя ў мясцовых рэстаранах і нават развозяцца "на дом" у некаторых вёсках. Такая страва з 4 птушачак каштавала ў 2008 годзе каля 50 еўра.

Каментуючы сумныя лічбы, Марцін Гэллікар (Martin Hellicar), прадстаўнік Birdlife Cyprus, сказаў: "Адлоў птушак вяртаецца як шырокамаштабная з'ява і непакоіць нас, і прычынай гэтаму ёсць тое ж, што і было заўсёды: вялікія грошы, якія зарабляюць на гэтым. І гэта будзе працягвацца так доўга, пакуль рэстаранам будзе дазволена парушаць закон". Афіцыйна забароненае прыгатаванне ambelopoulia насамрэч шырока распаўсюджана, бо, напрыклад, у 2008 годзе толькі 9 рэстаранаў атрымалі штрафы за прапанову гэтай стрвы кліентам.

калонкі. Як паказаў час, такія сістэмы тут самыя папулярныя. А на хмызняку над такімі ўстаноўкамі "красуецца" мноства клеевых палачак. Яны раскіданы па кронах некалькіх суседніх аліўкавых дрэўцаў. Менавіта аліўкавыя дрэвы найбольш падабаюцца дробнам пічугам. Пакуль птушак на клеевых палачках няма, мы, не губляючы час, пачынаем здымаць іх. Усяго 33 палачкі: небагата. Часам бывае і па 200-300 штук. Мы іх робім непрыгоднымі, абціраючы аб сухую траву, потым ламаем і хаваем пад камень, а аўдыёсістэму забіраем з сабою і едзем у паліцыю. Часам паліцыя рабіла супольныя рэйды з Эд'іт у пошуках аўдыёсістэм, а ў гэтым годзе пасля ветлівай усмешкі і спачування ў паліцэйскіх следаваў тыповы выраз: "У нас уласная аперацыя."

Але праз ноч ім усё ж прыйшлося прыехаць, бо мы апынуліся ў складанай сітуацыі. Здымаючы аўдыёсістэмы ў нацыянальным парку Кава Грэка (а яны тут былі з вельмі доўгім кабелем - каля 100 метраў), мы пачулі, як нейкая машына спынілася ля дарогі. Так як паблізу ніякіх дамоў не было, мы адразу падумалі, што гэта па нашы душы. Падумалі і пайшлі здымаць іншую ўстаноўку. Калі здымалі трэцюю, на дарозе была ўжо не адна, а тры машыны. Мы зразумелі, што справы нашыя не самыя лепшыя, таму сталі прабірацца праз лес да нашай машыны. Але ж і браканьеры – не дурні. Яны знайшлі нашае аўто і чакалі нас каля яго. Мы ўбачылі іх і праз хвіліну роздумаў усё ж патэлефанавалі ў паліцыю. А там: « Прабачце: у нас аперацыя!» Мы запярэчылі: «Нам пагражае небяспека, а вы кажаце, што не можаце прыехаць?»

Пасля гэтых слоў паліцыя прыехала. А яшчэ праз хвіліну да нас пад'ехала цэлая "атара" браканьераў. Нягледзячы на паліцэйскіх, яны груба з намі размаўлялі, але нічога зрабіць не маглі: іх прыстасаванні былі ўжо ў паліцэйскай машыне. У нашай машыны браканьеры паспелі спусціць ўсе колы, таму з паліцэйскага ўчастку нам прыйшлося дабірацца да дому на таксі, а ўвесь наступны дзень шукаць насос, каб напампаваць колы.

Гэта, на жаль, быў не апошні канфлікт з браканьерамі. Аднойчы хтосьці адкусіў ніпель у коле, калі наша машына стаяла перад домам. Усё гэта, канешне, было не вельмі прыемна, часам нават страшнавата. Ты ў чужой краіне, не ведаеш норавы мясцовага насельніцтва. Але ўсе мы пад Богам ходзім! Мора, што пяшчотна прымала ў свае сінія павольныя воды, супакойвала мае думкі, таму амаль увесь вольны час я бавіў на беразе.

***

Выходжу да месца з дзіўнай назвай Cyclop Cave (Пячора Цыклопа). Тут перад вачыма адкрываецца бухта, на яе дальнім беразе, на пляжы, гуляюць дзеткі. Далей ад берага знайшлі прытулак некалькі адзінокіх яхтаў. У высокім абрывістым беразе знаходзіцца невялічкі грот, можа быць, яго і празвалі пячорай цыклопа. Па камянях сыходжу да вады, назіраю за тым, як вада з празрыстай ператвараецца ў зялёную, а затым у блакітную. Падымаюся па скалістым схіне на ўзгорак. Ніводнай чайкі, ніводнай марской птушкі! Толькі шчуркі-пчалаедкі сумна крумкочуць высока ў небе...

Але час на адпачынак скончыўся. Некалькі гадзінак вечаровага сну - зноў у бой. Паўсюль, дзе ёсць хмызняк (а ён ёсць тут усюды, дзе няма дамоў), можна ўбачыць адмысловыя прыстасаванні для лоўлі птушак. На самых густых адзінкавых кустах прымацаваны розныя жэрдачкі-дошкі, лесвіцы, каб зручней і вышэй можна было павесіць клейкія палачкі. Многія з такіх прыстасаванняў ужо не выкарыстоўваліся, але ўсе яны паказвалі маштабы браканьерства. Гэта было страшна... Тым больш выкарыстоўваюць браканьеры ўсё больш сучасныя прыстасаванні – ад груваcтkіх магнітол і аўтаакамулятараў да маленькіх mp3-плэераў з мінікалонкамі. Часам яны выстаўляюць гэтыя ўстаноўкі ў садах. Калі сады не агароджаны, мы на свой страх прабіраліся ў іх і нішчылі сістэмы, але часта сады мелі агароджы – таму ўжо без паліцыі ніяк не абысціся, а паліцыя не хоча з гэтым звязвацца, хаця Эд'іт пастаянна кантактавала з паліцэйскімі, як на мясцовым узроўні, так і на самым вышэйшым. Дарэчы, менавіта на

Самка чарнагаловай лескі... Падлічана, што за восень браканьеры ловяць больш за паўмільёна нашых птушак, якія мігрыруюць праз Кіпр

Сёлета на Кіпры адзначана найгоршая сітуацыя з адловам і наступным забойствам птушак за апошнія гады.

У параўнанні з тым самым часам у 2009 годзе, сёлета да канца верасня, паводле дадзеных, сабраных прадстаўнікамі BirdLife, колькасць сетак для адлову птушак павялічылася на 140%, а выкарыстанне клею, якім абшмароўваюцца галінкі дрэваў і кустоўя - нават на 265%! Трэба дадаць, што колькасць знішчаных на Кіпры рознымі спосабамі мігрыруючых птушак была найбольшай за пяць гадоў менавіта ў 2009 годзе, калі толькі ўвосень было забіта больш чым паўмільёна еўрапейскіх вераб'іных птушак. "Нарыхтоўшчыкі" птушак дзейнічаюць амаль адкрыта, бо невялікія штрафы, якія могуць прысудзіць за такую дзейнасць мясцовыя суды, застаюцца неэфектыўным стрымліваючым сродкам. Рэгіянальныя супольнасці ў сваёй большасці падтрымліваюць гэтыя знішчаючыя прыроду традыцыі, якія маюць даволі старажытныя карані.

На 700 000 жыхароў прыходзіцца 150 000 паляўнічых, прычым з-за адсутнасці буйных жывёлаў яны пуляюць ва ўсё, што рухаецца... Праўда, і сярод іх ёсць адэкватныя людзі

вышэйшым узроўні зацікавіліся праблемай і паабяцалі з'ездзіць у самы небяспечны ўчастак - ля старой птушкафабрыкі. Там з аднаго месца можна пачуць дзесяткі аўдыёсістэм, таму без дапамогі нам не абысціся.

Ёсць на Кіпры як мінімум яшчэ адна арганізацыя, якая павінна вырашаць гэтую праблему – фонд GAME FUND, які выкарыстоўвае спецыяльныя падаткі паляўнічых: ён мусіць займацца развядзеннем паляўнічых відаў і аховай усіх іншых. Але і там нам толькі абяцалі, што дапамогуць.

Таму нам прыходзіцца зноў рызыкаваць. Яшчэ раз у нас былі праблемы з браканьерамі. Тады да нашай машыны прыехалі спачатку гаспадары вельмі гучнай аўдыёсыстэмы (яе гук разносіўся на дзясяткі кіламетраў навокал). Потым ім на падмогу пад'ехалі яшчэ тры машыны, і ўсе разам яны пачалі рыскаць навакол, шукаючы нас. Прыйшлося яшчэ раз выклікаць паліцыю.

Узгадваецца і шмат іншых выпадкаў з нашага начнога жыцця. Аднойчы ля багатай вілы выставілі лавушкі для перапёлкі. Гэта ўжо было нелегальна, таму мы вырашылі забраць рэпрадуктары. Імі аказаліся калонкі з доўгімі правадамі, якія на метраў сто цягнуліся ад будынкаў. Адрэзаўшы адну калонку, мы пачулі яшчэ адну, бліжэй да дому. Толькі дайшлі да яе, як у метрах дваццаці раздаўся аглушальны сабачы брэх. На шчасце, сабакі былі ў вальеры, але рабілі столькі шуму, што не толькі гаспадар мог прачнуцца, але і ўсё навокал. Мы, разгубіўшыся, усё ж перарэзалі провад і хутка сышлі. Дзякуй Богу, на гэты раз пагоні не было...

Вы не ўяўляеце сабе, як прыемна чуць цішыню пасля таго, як выключыш крыклівы рэпрадуктар. Гэта цішыня жывога лесу!

А ціхіх участкаў з кожным днём станавілася ўсё болей і болей. Часам, канешне, браканьеры выстаўлялі свае пасткі на тых самых месцах, дзе мы ўжо іх знялі, але нашая ўпартасць часта перамагала.

***

Паралельна з працай я імкнуўся як мага больш пазнаць жыццё Кіпра, але гэта было складана, так як з кіпрыётамі мы фактычна не працавалі. На выспе багата рускіх турыстаў і не толькі турыстаў. Тут часта можна сустрэць рускія надпісы, а ў многіх крамах з прадаўцамі можна паразмаўляць па-руску.

На Кіпры стырно аўтамабіля знаходзіцца з правага боку, таму складана было спачатку ехаць на машыне, а потым па вяртанні дадому складана было прывучацца назад да правабаковага руху. Дарогі там, канешне, цудоўныя. І здзівіла мяне тое, што амаль на кожным скрыжаванні знаходзяцца кальцавыя, таму светлафораў у іх досыць мала. Ніколі не стаяў у аўтамабільным заторы, хаця і рух там не такі вялікі, як у нас.

Тут распаўсюджана арэнда аўтамабіляў, матацыклаў, скутэраў, квадрацыклаў. Гэта досыць прыбыткова, бо турысты не могуць прыехаць на выспу на сваіх аўтамабілях.

Культурнай і гістарычнай спадчыны я, шчыра кажучы, не ўбачыў. Па легендах, у тутэйшых водах нарадзілася Афрадыта, чым кіпрыёты вельмі ганарацца. Але афрадытак тут сапраўды вельмі багата. Тутэйшыя дзяўчаты вельмі прыгожыя, са сваёй міжземнаморскай разынкай.

Самец чарнагаловай лескі

Сокал-пустальга таксама прыклееўся да клейкай палачкі

Пячураўка, вагай ня больш за 5 г., прыклеілася да палачкі. Яе чакае хуткая смерць у дарагім дэлікатэсе (турысты гатовыя плаціць па 70 еўра за страву з 10-ці птушак)

А самі кіпрыёты – ветлівыя людзі, заўсёды можна бачыць шчырыя ўсмешкі, жадаючыя дапамагчы. Дзіўна, што нашаму народу да гэтага яшчэ крочыць і крочыць, хаця, падаецца, так проста падарыць усмешку прадаўцу ў краме ці бабульцы на ўслончыку перад пад'ездам. Мы чамусьці хаваем свой унутраны свет, сваю дабрыню ад навакольных. Але, быць можа, калі б кожны беларус меў магчымасць вандраваць па свеце, ён бы таксама асэнсаваў значнасць дабрыні і ўсяго, што з ёй звязана.

Поўны тэкст чытайце і больш здымкаў глядзіце тут: http://www.birdwatch.by/naziranni/2220

Официально в Беларуси 317 видов птиц

Благодаря увеличению числа квалифицированных наблюдателей – как орнитологов, так и бёдоутчеров, практически ежегодно список орнитофауны Беларуси пополняется новыми видами.

Для официального признания ранее не отмечавшегося в стране вида и с целью предотвращения попадания непреднамеренных ошибочных фаунистических определений в систему используемых научных данных, наблюдения редких видов птиц должны пройти процедуру официального подтверждения Белорусской орнито-фаунистической комиссией (БОФК). В состав комиссии, действующей от имени ГНПО «Научно-практический центр НАН Беларуси по биоресурсам» и ОО «Ахова птушак Бацькаўшчыны», входят специалисты-орнитологи из ведущих научных и учебных учреждений страны. Заседания комиссии, как правило, проводятся ежегодно. На последнем из них, проходившем в конце 2009 г., в состав орнитофауны нашей страны включены четыре новых вида: сибирская гага Polysticta *(Somateria) stelleri*, сокол-балобан *Falco cherrug*, горная трясогузка *Motacilla cinerea* и малый баклан *Phalacrocorax pygmaeus*.

Венгерский сокол-балобан (*Falco cherrug*) со спутниковым передатчиком. Фото Matyas Prommer

Интересено, что регистрации первых двух видов стали возможны благодаря индивидуальному мечению птиц. Так, в Витебской области в 2000 г. была добыта на охоте утка с кольцом, которой оказалась помеченная почти 4 года назад на Аляске (США) сибирская гага. Место кольцевания расположено от места находки на расстояние почти в 11 тысяч километров! Два сокола-балобана, помеченные в Венгрии спутниковыми передатчиками (http://www.kerecsensolyom.mme.hu), залетали в Беларусь в 2008 и 2009 гг. В 2005 г. этот вид уже регистрировали белорусские наблюдатели, но свое наблюдение для утверждения БОФК они подали только после «нашествия» в Беларусь птиц с передатчиками.

Таким образом, официальный список птиц фауны Беларуси, утвержденных БОФК, насчитывает в настоящее время 317 видов. В его состав входят все виды птиц, отмечавшиеся на территории Беларуси на протяжении последнего столетия. Больше половины птиц из этого списка у нас гнездится, но и среди них есть крайне редкие, численность которых, по оценкам, специалистов не превышает 100 пар! Это чернозобая гагара, красношейная поганка, пеганка, связь, белоглазая чернеть, луток, красный коршун, степной лунь, ходулочник, черноголовая чайка, сплюшка, сипуха, сизоворонка, черноголовый чекан, короткопалая пищуха, чернолобый сорокопут и ряд других. Большинство из редких гнездящихся птиц встречается на территории Беларуси у границы своих ареалов.

Часть видов птиц отмечаются у нас лишь в период миграции или

Горная трясогузка *(Motacilla cinerea)* впервые была отмечена на малоритских очистных сооружениях. Фото Александра Сербуна

случайно залетают на территорию страны. Например, лишь по одному-два раза наблюдали мандаринку, степного орла, могильника, обыкновенного фламинго, желтую и египетскую цапель, морского песочника, шилоклювку, хрустана, кречетку, короткохвостого поморника, саджу, розового скворца, дубровника.

В официальный список фауны входят и ныне исчезнувшие с территории Беларуси виды, которые на протяжении последних десятилетий ни разу не регистрировались: бородатая куропатка (безуспешно интродуцировалась в начале 1960-х годов), стрепет (исчез в начале XIX в.), дрофа (последняя встреча в 1931 г.).

Своей очереди для официального признания ждут зарегистрированные в этом году северная бормотушка *Hippolais caligata*, северная олуша *Sula bassana*, наблюдения в 2009-10 гг. горного конька *Anthus spinoletta* и некоторые другие. Рассмотрение обстоятельств их наблюдений комиссией планируется на конец текущего года.

**Подготовила
Секретарь БОФК Ирина Самусенко**

АПБ

Птушка 2010 года

Сокал-пустальга
Falco tinnunculus
(самец)
Фота: Helge Sørensen

Чорны свіргуль: Need for speed!

Самая хуткая птушка ў свеце. Фота Мікалая Вараб'я

Чорныя свіргулі прызнаныя самымі хуткімі птушкамі на Зямлі. Справа ў тым, што ёсць і іншыя птушкі, напрыклад, сокалы-падарожнікі, якія могуць лятаць яшчэ хутчэй – нават да 360 км на гадзіну. Аднак рэкордных хуткасцяў апошнія дасягаюць толькі падчас пікіравання на здабычу. Тады як чорныя свіргулі *(Apus apus)* разганяюць самі сябе да хуткасці 111.6 км на гадзіну падчас гарызантальнага палёту!

Як аказалася, свіргулі разганяюцца да рэкордных хуткасцей падчас брачных дэманстратыўных палётаў. У мінулым годзе навукоўцы зарэгістравалі таксама нечуваную хуткасць у самцоў калібры Анны – падчас дэманстратыўных палётаў перад самкамі яны разганяліся да 97.2 км/г (або 27 м у секунду). Гэта фантастычна хутка для птушкі такіх памераў.

Падчас даследавання свіргулі звычайна ляталі на хуткасці да 75 км/г, тады як адна з птушак дасягнула рэкорднай хуткасці ў 111.6 км/г!

Больш звычайныя хуткасці, неабходныя свіргулям падчас харчавання дробнай жамярой, падчас адпачынку або нават міграцыі вельмі далёкія ад рэкордных – гэта лічбы ад 36 да 43 км/г (10 – 12 м/с). Аднак падчас супольных брачных палётаў-прадстаўленняў яны і дасягаюць рэкордных хуткасцяў.

Гэта мае вялікі біялагічны сэнс, бо менавіта такім чынам партнёры могуць паказаць адзін аднаму свае сапраўдныя здольнасці, якія залежаць ад генетычных асаблівасцяў.

Паводле www.news.bbc.co.uk

Новы від птушак апісаны ў Калумбіі

Пітта Фенуіка *(Grallaria fenwickorum)*. Фота Fundacion ProAves

Даследчыкі адкрылі новы від мурашыных піттаў у высакагорных лясах арніталагічнага рэзервату Colibri del Sol Bird Reserve у заходняй Калумбіі. Птушка, падобная да драздоў, была злапаная, акальцаваная, прамераная, сфатаграфаваная, яе пёры былі ўзятыя для аналізу ДНК – пасля гэтага птушку выпусцілі ў прыроду".

Гэта пакуль толькі адзін з некалькіх прыкладаў, калі прадстаўнік новага віду не быў забіты для музейнай калекцыі. Новаапісаная птушка атрымала назву мурашыная пітта Фенуіка (Fenwick's antpitta *(Grallaria fenwickorum)* у гонар прэзідэнта ABC Джорджа Фенуіка (George Fenwick) і яго сям'і.

«Я глыбока ганаруся гэтай назвай. Я ўпэўнены, што яна адлюстроўвае як стаpанні маёй сям'і, так і арганізацыі ABC, якую я ачольваю, па лепшай ахове птушак у Калумбіі." – сказаў д-р Фенуік. «Я асабліва задаволены тым, што працэс апісання новага віду абышоўся без страты жыцця аніводнай птушкай."

Навукоўцы прапанавалі для новаапісанага віду надаць ахоўны статус, бо падобна на тое, што папуляцыя віду вельмі невялікая і частка былога месцапражывання пітты ўжо была знішчана і ператорана ў высакагорныя пашы

Паводле www.mongabay.com

Мой шалаш – мая крэпасць

Так маглі б казаць шалашнікі (Ptilonorhynchidae), бліжэйшыя крэўныя райскіх птушак (Paradiseidae), калі б маглі размаўляць.

Прадстаўнікі гэтай выключна цікавай групы птушак, самцы якіх будуюць разнастайныя і складаныя пабудовы і ўпрыгожваюць іх яркімі колерамі каб прыцягнуць увагу самак, даўно вывучаюцца навукоўцамі. Японскі навуковец заўважыў, што падчас пажараў, якія моцна спусташалі землі навокал горада Дарвін у 2006 годзе, з 9 шалашоў, збудаваных птушкамі, што ляжалі на шляху распаўсюджання агню, згарэлі толькі 3 птушыныя пабудовы. Іншыя, пасля заканчэння пажару, засталіся нязнішчанымі, хаця вакол іх паўсюль ляжаў попел. Як аказалася, перад пачаткам будаўніцтва самцы шалашнікаў стварылі з мёртвай арганікі адмысловы пляц, які і не даў распаўсюдзіцца агню на іх шалашы.

Даследчыкі вылучылі дзве гіпотэзы, якія могуць тлумачыць такія паводзіны птушак. Паводле першай, самцам энергетычна "не аплачваецца" кожны раз пасля пажараў будаваць новы шалаш. Паводле другой гіпотэзы, супрацьпажарная бяспека атрымліваецца ў іх выпадкова выпадкова: яны рыхтуюць пляц пад пабудову такім чынам, каб шалаш выразней вылучаўся ў наваколлі.

Паводле www.birdwatching.pl

Здымак шалаша, збудаванага шалашнікам *Chlamydera nuchalis* www.coolsciencenews.blogspot.com

Пераклад і агляд навінаў падрыхтаваў Дзьмітры Вінчэўскі

И решили луни, что остались одни...

Дмитрий Якубович | Фото автора

Весна. В эту пору важна каждая свободная от житейских хлопот минута, особенно когда фотоохота – это не заработок, а только страстное увлечение. К сожалению, не всегда удаётся посвятить прекрасный солнечный день любимому занятию, поэтому стало необходимостью иметь стационар для съемки хотя бы обычных видов птиц невдалеке от дома.

Для того чтобы увидеть больше видов, нужен разнообразный ландшафт. Вот я и выбрал знакомое мне с детства поле, на котором в низине надолго остается талая вода.

Осенью его засеяли озимым рапсом, который поднялся уже на 30-50 см. «Ну, рапс, так рапс!» – подумал я и принялся за строительство шалаша возле кромки воды. На открытом поле вся моя конструкция очень бросалась в глаза и походила на стожок соломы. Мелкие птицы быстро к нему привыкли, и через пару дней я уже в упор снимал жаворонков, трясогузок, скворцов и прочую «пузатую мелочь». Удалось снять и местных чибисов, малых зуйков, черныша. Надеялся на пролетных куликов, но, видимо, лужа была маловатой для остановки этих птиц. Правда, однажды внезапно в считанных метрах от шалаша приземлился красавец клинтух. Какая удача! С минуту он посидел, позируя, и также внезапно улетел.

Шли дни, всё менялось: вода высыхала, а окружающий её рапс очень быстро подрастал. Вскоре он уже достиг высоты моего роста и зацвел. Теперь, чтобы пройти к своему укрытию утром сквозь плотную и мокрую от росы живую стену, приходилось заворачиваться в целлофановую накидку. Это мало помогало, ибо выходил я к полянке уже абсолютно мокрый и весь в желтых разводах от пыльцы, что, стоит отметить, задавало особое настроение.

Однако однообразие фауны вынуждало меня посещать шалаш всё с большими интервалами. Правда, как-то лугового чекана – нашего позднего мигранта – удалось снять.

Однажды после недельного перерыва я снова решил на часик-другой свернуть туда. И не зря! Только я скрылся в шалаше, как услышал поблизости свист хищной птицы. Пара луговых луней летает над самой поляной! Ух, даже на землю часто садятся! Жаль, что в стороне от моего укрытия. Птицы то улета-

ли, то прилетали, гонялись друг за другом, садились на землю и вновь ударялись в гонки: их кружила весна. Ближе к вечеру самец куда-то пропал, а самка все время продолжала кружиться тут, часто опускаясь в одно и тоже место, и пронзительно кричала. Такое поведение пернатой не могло меня не заинтересовать. При более детальном изучении местности выяснилось, что на том участке земли осталась небольшая купина прошлогодней соломы, которую и облюбовала птица, как площадку для отдыха.

Завтра я был на месте раньше обычного, но при подходе к поляне спугнул самку. Быстро спрятавшись в шалаше, я замер в ожидании. Через несколько минут луниха вернулась на свою присаду и, ничего не смущаясь, стала «хвастаться» своим звонким голосом. Вскоре появился самец, и частота и громкость крика самки усилились вдвое. Птицы стали кружиться невысоко над полянкой, иногда пролетая над самой крышей моего шалаша. Размяв крылья, самка уселась на облюбованное ею место. А самец летал охотиться, возвращаясь с кормом для своей любимой, которая только и делала, что ждала кормильца, постоянно сообщая о своем местонахождении. Так продолжалось весь день.

Налюбовавшись вдоволь красивым пике луней (вот только любоваться приходилось против яркого солнца), я твёрдо решил перенести засидку ближе к эпицентру жарких событий. Правда, очень пугала мысль о том, что при длительном нахождении человека, а еще и появлении нового большого предмета вблизи присады птицы сюда могут не вернуться. Но выбора не было, хотя построить на голой местности добротный шалаш непросто: укрытие должно хорошо маскировать человека, быть достаточно удобным и не настораживать птиц своим видом. В итоге на возведение «дворца» из стеблей рапса ушло часа четыре. Осмотрев шалаш со всех сторон, я остался доволен: всё гармонично сливалось с окружающим пейзажем. С чувством выполненного долга я отправился домой.

Дав птицам время на привыкание к изменившемуся ландшафту, через три дня на рассвете я с трепетом вышел из дома и вприпрыжку помчался к рапсовому полю. Заворачиваюсь в накидку и тихонько подхожу к полянке. Остались считанные метры до края рапсовой стены, но птиц не видно. Уже стали закрадываются разные нехорошие мысли, но вдруг всего в нескольких метрах от меня почти из-под самого шалаша взлетает самка! Переполненный чувством радости, я забираюсь в укрытие и размещаю в нём фототехнику. Именно в этот момент тебя охватывают чудесные чувства ожидания и надежды, когда все, зависящее от тебя, сделано, погода идеальная – остается только ждать.

Минут через десять совершенно бесшумно на соломенной кочке появляется луниха. Не обращая ни малейшего внимания на скрывающую меня засидку, она прогуливается по кочке и, выбрав удобную позицию, начинает кричать. Но пока ей отвечают только жаворонки, желтая трясогузка и семейство воронов из ближайшего леса. Чем выше поднималось солнце, тем крики птицы становились всё более требовательными. И вот издалека послышался свиристящий голос самца. Самка пригнулась к земле и стала орать без малейших пауз. Свист крыльев – это на солому усаживается птица серого цвета с ящерицей в лапе. В то же мгновение самка взлетает и, сделав небольшую петлю, сгоняет самца. Он тем временем описывает небольшой круг над подругой и с разгона садится... ей на спину. Взаимные крики, верещание, писк и потом секунды спаривания. Самец тут же улетает, а самка, слегка приведя перья в порядок, берется за принесённую ей добычу.

Следующий раз самец прилетел через часа три. На этот раз самка вылетела ему на встречу и пыталась в воздухе забрать добычу. Но, хоть луням и свойственна передача корма в полете, самец сел с полевкой на кочку и, оставив на ней корм, взлетел. Тут же к добыче подсела самка, а он этого только и ждал...

В этот день мне довелось еще дважды застать самца, приносящего ящериц. Судя по всему, в округе было мало мышевидных грызунов – основной добычи луговых луней, и птицам приходилось обходиться не совсем традиционным меню. Иногда самец прилетал с птенцами или слетками воробьиных птиц, а один раз принес даже большую зеленую лягушку. Самка очень умело сняла с неё кожу, но, попробовав на вкус, от дальнейшей трапезы отказалась.

Следующий раз мне удалось навестить луней через пять дней. Все было без значительных изменений, не считая только того, что шалаш полностью сменил цвет с зеленого на желтый, да и самка облюбовала его в качестве присады. Сперва меня это немного удивило и даже обрадовало. Но потом радости от этого я не ощущал: после моего исчезновения в укрытии птица

Так я проводил там минуты, часы, дни. Под орущую песню весны я снимал всё новые серии кадров

уселась на крышу сооружения и невероятно громко начала заявлять о своем голоде. Первое время это казалось забавным, но в дальнейшем от таких криков почти в самое ухо начинала болеть голова, а с появлением самца в поле её зрения просто приходилось закрывать уши. Очень хотелось крикнуть лунихе: «Ну, зачем так орать!? Он и без того знает, куда лететь!». Но я терпеливо молчал.

Заполнив всю карту памяти фотоаппарата, я ушел домой, но при первой же возможности в солнечную погоду возвращался в шалаш вновь и вновь. Так я проводил там минуты, часы, дни. Под орущую песню весны я снимал всё новые серии кадров, но ракурсы в основном получались не совсем удачными, приходилось даже менять конфигурацию кочки. Но в конечном итоге удалось достичь желаемого результата и взять на память несколько достойных снимков тех громких солнечных майских дней.

Всего «пировать» мне пришлось около двух недель. В один из этих дней поведение самки резко изменилось. Птица стала более молчаливой и появлялась на привычном месте реже, все чаще улетая в заросли рапса. А потом все с той же кочки соломы она начала выбирать травинки и улетала с ними. Луниха строила гнездо где-то неподалеку в высоких стеблях посевов.

Вскоре криков не стало совсем. Поле как будто замерло и обеднело, хотя с небес также лилась трель жаворонков, сливаясь с фоном цветущих макушек растений, чирикал самец желтой трясогузки, вовсю пел чекан, с соседнего поля доносился вопрос чибиса, а где-то вдали «крумкала» семья воронов...

Самец поплаўнага луня

Самка поплаўнага луня

Зімовая казка - самае галоўнае заўважыць гэтую прыгажосць.
Фота: Андрэя Абрамчука

Птушкі ў дарозе

Андрэй Абрамчук | Заходне-Палесскае аддзяленне АПБ

Назіраць за птушкамі можна паўсюль - у праўдзівасці гэтага сцверджання я ўпэўніўся сам. У мітусне дзён, на жаль, не заўсёды можна знайсці час, каб аддацца любімаму занятку і пайсці куды на прыроду паназіраць за птушкамі. Хуткасць сёняшняга жыцця захоплівае і паглынае. Аўтамабілі, цягнікі, аўтобусы, трамваі, метро, самалёты, камп'ютары, офісы, супермаркеты, інтэрнет - усё гэта не спрыяе яднанню з прыродай...

Зранку мы, яшчэ не прачнуўшыся добра, спяшаемся на працу ў аўтобусе ці тралейбусе, на аўтамабілі ці метро. Даехаўшы, цэлы дзень знаходзімся ў памяшканні - офісе ці канторы. Пасля працы ў магазін і зноў у аўто, дадому. Асабліва зімой, калі сонейка позна ўзыходзіць і рана спяшаецца схавацца за гарызонтам, амаль няма часу спыніцца, зірнуцца навокал.

І вось мінулай зімой у адзін з такіх суматошных дзён, калі на працягу 6-7 светавых гадзін патрэбна было трапіць з маёй роднай вёскі Олтуш у Берасце (праз Чэрск, Дамачава, Тамашоўку, Ляплёўку, Медна) ды яшчэ паспець у Берасці наведаць некалькі крам, устаноў і банкаў, я вырашыў паспрабаваць паназіраць за птушкамі праз вокны аўтамабіля. Вельмі ўжо хацелася, як кажуць, "на прыроду", а часу не было.

Старт а 10 гадзіны раніцы з роднай вёскі. Першае спатканне – драздыпіскуны. Пара птушак у суседскім садзе асцярожна і ўважліва дзяўблі яблык. Праязжаючы побач (недзе ў 7-8 метрах), вельмі добра разгледзеў іх. І ўжо ў шкло задняга віду заўважыў, што былі яны не ўдвух. І ўжо ў шкло задняга віду заўважыў, што былі птушкі не ўдвух: цэлая чародка, штук можа з дваццаць, узнялася наўздагон з іншага боку вуліцы і далучылася да сваіх «калегаў».

Няспешна рухаючыся па вёсцы, заўважыў дзятла, які вынырнуў з саду леваруч ад дарогі і= характэрным хвалепадобным палётам перасёк мой шлях па дыяганалі наперадзе. Дзяцел спыніўся на ствале-калоне адной з вялікіх таполяў, што растуць, параскіданыя па вёсцы, сям-там. Дакладна разгледзець афарбоўку альбо пачуць голас дзятла не ўдалося. Але мяркуючы па некаторых паводзінах, памерах і ведаючы, якія дзятлы часцей за ўсё сустракаюцца ў маёй вёсцы, з вялікай доляй верагоднасці

Дрозд-піскун *(Turdus pilaris)* Фота: Георгія Гулеўскага

можна сцвярджаць, што гэта быў сірыйскі дзяцел.

Пакінуўшы вёску, дарога мінала ўзлесак і праходзіла паміж палёў. Менавіта тут адбылося трэцяе спатканне - спатканне з чачоткамі. Птушкі шукалі ежу на ўскрайку дарогі і пры набліжэнні машыны падняліся ў паветра, зрабілі колькі мітуслівых колаў і зноў селі на дарогу. Праз некалькі кіламетраў, пад’язжаючы да наступнай вёскі Заазёрная, на правадах электрычных слупоў заўважыў вялікага грычуна, які ўважліва разглядаў штосьці на полі. Ужо ў вёсцы, у месцы, дзе ад галоўнай дарогі адыходзіць другасная, да фермы, заўважыў чародку палявых вераб’ёў. Птушкі мітусіліся ля скрыжавання, вышукваючы ежу з парастрасанага сена. Непадалёк, ля даволі крутога павароту дарогі, у невялікім вясковым садзе на сухой верхавіне грушы сядзелі чатыры кольчатыя туркаўкі.

Наступнае спатканне адбылося, калі дарога праходзіла праз лес. Яшчэ здалёк заўважыў пару птушак сярэдніх памераў, якую штосьці расшуквалі на дарозе. Птушкі падпусцілі даволі блізка і аказаліся сойкамі.

Паміж вёскамі Яміца і Радзеж зноў на дарозе харчаваліся звычайныя стрынаткі, а за вёскай Хмялёўка на хмызняку сядзела сарока. Адразу за вёскай Чэрск, па дарозе важна хадзілі дзве вялікія чорныя птушкі – крумкачы, штосьці расшукваючы і выдзёўбваючы са снегу. Улічваючы спецыфічныя кулінарныя ўпадабанні крумкачоў, можна меркаваць, што іншая жывая істота скончыла тут свой шлях. Пры маім набліжэнні крумкачы незадаволена загаманілі і адляцелі на колькі дзесяткаў метраў, але пазней вярнуліся зноў на дарогу.

Далей шлях ішоў праз прыгожы сасновы бор, цалкам зацярушаны снегам. Снегу было так шмат, што нават кволыя мала-

Малінаўка *(Erithacus rubecula)*
Фота: Дзьмітрыя Якубовіча

Гіль *(Pyrhula pyrhula)*, самец
Фота: Георгія Гулеўскага

дыя сасонкі здаваліся тоўстымі, захутанымі ў беласнежныя ватныя пухавікі, снегавымі бабамі. Кожная галінка здавалася ўтрая таўшчэй, а верхавіны дрэў здалёк выглядалі невялікімі ўзгоркамі. Беласнежная, хаця і пачышчаная ад снегу, але вельмі слізкая дарога не дазваляла рухацца хутка. Таму была магчымасць агледзецца па баках з надзеяй заўважыць сякіх-такіх птушак – жыхароў сасновага лесу. І сапраўды праз колькі кіламетраў наперадзе, па левым баку дарогі, мітусіліся невялічкія птушачкі. Было іх разам не менш за дзесятак. Але разгледзіць дакладна і вызначыць удалося толькі вялікіх сініц.

Пасярод вёскі Тамашоўка, ля прыстанку наўзбочыне мітусліва бегалі жаўрукі-смецюхі – даволі частыя госці ў нашых мясцінах зімою. Найбольш цікавая сустрэча адбылася ля вёскі Ляплёўка. Мінаючы мост праз раку Капаюўку, заўважыў даволі вялікую чорную птушку з чырвонай шапкай на галаве. Чорная жаўна, праляцеўшы колькі метраў уздоўж ракі, села на старую прагнілую алешыну, што расла на самым беразе, мацуючы яго сваімі каранямі, не дазваляючы рацэ выпрастаць шлях. Якім чынам гэта асцярожная лясная птушка трапіла ў цэнтр вёскі невядома. Як кажуць: голад - не цётка.

Паміж вёскамі Знаменка і Страдзечы праз вялікае поле, на захад, ляцеў касматаногі канюх, відавочна спяшаючыся кудысьці па сваіх драпежных птушыных справах. У ваколіцах Берасця чародкаамялушак мітусілася па-над дачным пасёлкам. Ля памежнага пераходу «Варшаўскі мост» нарэшце сустрэў кавак і гракоў, што корпаліся ў снезе ля дарогі. Апошняе спатканне адбылося ў цэнтры Берасця - на скрыжаванні бульвара Касманаўтаў і вуліцы Машэрава: шызыя галубы мітусіліся паміж высокімі дамамі, ці то грэючыся на марозе, спалоханыя якімсьці драпежнікам.

Такім чынам, за некалькі гадзін на прыкладна 100-кіламетровым шляху, не выходзячы з машыны, удалося адзначыць 18 відаў птушак. Здаваляся, не шмат, але зімою, ды з акна аўтамабіля - не так мала. Галоўнае – гэта тое, што птушак сапраўды можна назіраць паўсюль і пры любых абставінах.

Зелянушка *(Carduelis chloris)*, самец
Фота: Дзьмітрыя Якубовіча

Кралька

Что-то есть в этом белорусском названии варакушки и лирическое, и романтичное, и вызывающе-мелодичное.

Олег Кальченко | Заходне-Палесскае аддзяленне АПБ

Варакушка *(Luscinia svecica)*. Фото Дмитрия Якубовича

Ранней весной, в конце марта-апреля всегда отмечаешь новые виды с радостью. Вот зяблик запел свою громкую песню, черный дрозд выставляет свою весеннюю лирику на всеобщее прослушивание. Чуть позже своей незатейливой песенкой «теньтинь» даст о себе знать пеночка с голосоподражательным названием. Жаворонки, трясогузки... Да много кого летит, поёт, радует нас!

Но вот уже года два я жду одну птичку, которая всегда вызывает у меня восхищение. Нет, даже не красотой, которая у нее отменная. А чем-то таким, чего у других птиц, пожалуй и нет.

Наша героиня скрытная: её вначале слышишь, а потом, когда тихо станешь или присядешь, увидишь. В отличие от своего собрата соловья, который поет, спрятавшись в листве или сидя у самой земли, эта птичка обычно поет на виду, сидя на верхушке куста. Во всяком случае все мои встречи с варакушками были именно такими... Поет громко, часто заглушая всех остальных певцов. И хоть это не соловьиная трель, но прелесть в этих звуках, несомненно, есть. Но как бы оправдывая свое белорусское название, а она порой и скромничает: попоет, но завидев наблюдателя, смолкнет и юркнет в кусты.

Чтобы сделать фото кральки надо иметь опыт, терпение, хорошую технику. В Кобрине у меня на примете два постоянных места наблюдения этой птицы. И я всегда с нетерпением жду момента съёмки. Вот и последнюю неделю ходил, постоянно слушал: нет ли моей птички? И вот она, долгожданная песня варакушки! Птица пела, как обычно, в кустах, ее видно не было. Да и разлившаяся вода мешала подойти близко. Но шанс увидеть ее упускать нельзя. Помчался домой, схватил сапоги, бинокль и смотреть... Высматривать долго не пришлось: птица хоть и пряталась, стыдясь наготы древесной, но все же дала на себя посмотреть.

Вот пока и всё. Но будут ещё встречи с варакушкой в других местах, будут ее песни, будут демонстрации нарядов. А пока, пусть себе поет. А Вы, уважаемые друзья, ищите или ждите СВОЮ КРАЛЬКУ, и она от Вас не ускользнет. .

Индийские мотивы,

или Впечатления о путешествии в страну прыгающих рыб, гигантских крыланов и королевских тигров

Денис Китель | Западно-Полесское региональное отделение АПБ. Фота автора

Дворец-мавзолей Тадж-Махал в Агре

Этой зимой 2010, когда морозы стояли такие, что не в каждом термометре хватало делений для настоящего отображения температуры, мне довелось посетить удивительный, пугающий, мистический, будоражащий рассудок субконтинент - Индию. Различные интернет-форумы сходились только в одном: «Индию можно или полюбить, или возненавидеть». Обладая такой противоречивой информацией, подготовиться к путешествию было весьма проблематично. Легко ведущийся на все экзотическое и рисковое, я был в предвкушении приключений.

Курьезных и захватывающих вещей за двадцать пять дней моего путешествия случилось столько, сколько, пожалуй, за всю мою недолгую жизнь пока не происходило. А впечатления просто били через край...

Подробно о своих переживаниях, удачах и несбывшихся надеждах я писал на сайте www.birdwatch.by. Повторять написанное не вижу смысла, поэтому предлагаю со мною вместе с головой уйти в бёрдвочинг и поиски различных тропических животных.

Всем нам Индия с детских пор знакома по книге Редьярда Киплинга «Маугли» (в оригинале – «Книга джунглей»), а также по его сказкам. Родился Киплинг в Мумбае, и многие описанные им места в книге о человеческом детеныше Маугли на самом деле существуют. А герои – это и вовсе не вымышленные персонажи: все упомянутые животные встречаются в Индии. Так случилось, что «Маугли» была моей первой книгой в детстве, поэтому в предвкушении повстречаться с потомками потомков тех самых животных, о которых писал в 19 веке Киплинг, было чуть ли не самым томимым ожиданием.

Автор Д. Китель во время поисков тигров в штате Западная Бенгалия

Одними из первых киплинговских героев были встречены Бандер-Логи (Обезьяний народ), не заметить которых про-

сто невозможно. Их можно сравнить с нашими бездомными кошками и собаками, но, благодаря цепкости лап и соответствующему развитию нервной системы, они научились проникать куда угодно и серьезно докучать людям. В то же время они остаются совершенно дикими животными.

Второй киплинговский персонаж – Рики-Тики-Тави – мангуст, охотящийся на змей. В одном из отелей на берегу живописного озера Чилка, где можно наблюдать сотенные стаи цапель, куликов и чаек, а лазурного цвета султанки и бронзовые яканы важно выхаживают по листьям стелющихся по водной глади растений, семья мангустов развлекала нас во дворе, прячась за мусорной кучей. Еще нам посчастливилось наблюдать за их охотой. Но не на змей Нага и Нагайну, а на лягушку.

Однако самыми волнующими и впечатляющими были поиски Шер-Хана в штате Западная Бенгалия, где в резервате Сундербан сохранилась самая большая популяция королевского бенгальского тигра. На небольшой лодочке, тихо постанывающей стареньким мотором, целый день катаясь по мириадам речушек резервата, мы могли предаться отдыху, размышлениям о вечном, и, попутно, - поискам тигров, которые прятались где-то в мангровых зарослях.

Птичий мир был наполнен разноцветными зимородками, ныряющими за рыбой, очень аристократичными и важными аистами-марабу, крошечными, словно шмели, азиатскими нектарницами, дикими курочками (родоначальниками наших «свойских курей») и прочими обитателями тропического леса.

Иногда на берег выходили пятнистые олени и мохнатые кабаны. В месте слияния двух рек нам посчастливилось наблюдать пару речных дельфинов. А на берегу грелся на солнышке громадный крокодил, возможно, тот самый, который сделал любопытному слонику хобот длинным.

Жизнь кишела и била ключом повсюду. Вот только тигров нигде не было. Кожа моих рук сгорела, что сильно развеселило нашего проводника, черного, как подошва парадных туфель. На мокром илистом песке, излюбленном месте маленьких рыбок - илистых прыгунов, способных жить без воды и перемещаться по корням мангров и илу при помощи плавников, четко отпечаталась вереница следов громадной кошки. Этой

Гребенчатый крокодил, греющийся на берегу в тигрином резервате Сундербан

Пальмовая белка обычна в индийских парковых зонах

Красноносый зимородок встречается даже в городах Индии

Индийская желтая цапля в заказнике Ведантангал

Один из наиболее обычных видов птиц – обыкновенная майна.

Малая белая цапля из Сундербана

ночью здесь проходил Шер-Хан. Закричал в лесу павлин: возможно, он только что увидел полосатого убийцу, пробирающегося по чаще, и известил об этом народ джунглей...

На вечернем небе с зажиганием первых звезд появляются медленно плывущие тени, похожие на воздушных змеев, запущенных и оставленных в небесной выси. Это гигантские крыланы. Похожие на наших летучих мышей, они превосходили их размером раз в пятьдесят и летели на фруктовые плантации в поисках спелых плодов.

Удивительная ситуация: с одной стороны, Индия – вторая страна в мире по населенности людьми и сельское хозяйство в ней развито довольно сильно. С другой стороны, несмотря на нужду во все новых и новых землях под пастбища и огороды, индусы заботятся о своих природных ресурсах, в том числе и о биологическом разнообразии.

Мне довелось побывать в птичьем заказнике Ведантангал, представляющем из себя широкий участок реки, с торчащими из воды копнами кустов и небольших каменных островов. Площадь заказника лишь немного более 30 га, но на этой территории обитало одновременно около 40 тысяч птиц! Гигантская колония, которую невозможно было охватить взглядом, пугала своим масштабом, превращая тебя в крошечного созерцателя ее величия.

У меня с собой был только 12-ти кратный бинокль, но и его хватало, чтобы выхватить из скопления бело-желто-серо-красно-коричневых птиц отдельные виды, определить их и занести с радостью в свой личный список. Выглядящие както смешно, словно старые кардиналы, с красной шапочкой, съехавшей с затылка на лицо, расписные клювачи составляли основу колонии. Плечом к плечу с ними расположились серые пеликаны, строящие свои гнезда на каменистом обрывистом острове. Аисты-разини, так похожие и в то же время отличающиеся от наших родных белых аистов, прозванные так за характерное строение клюва, всегда слегка приоткрытого, что позволяет им без труда вскрывать раковины пресноводных моллюсков и доставать их, словно изюм из булочки, равномерно распределились по всей колонии. Сторонясь открыто демонстрировать себя, кваквы неподвижно сидели вглуби кустов, иногда безэмоционально спускаясь по стволам к воде, где охотились на зазевавшуюся рыбу. Среди всей этой суеты то там, то сям можно было увидеть яванского ибиса и баклана, каравайку и колпицу. Но самым интересным представителем колонии была родствен-

Дети-попрошайки встречают приезжих на каждом вокзале Индии

Черный дронго из Бубанешвара

ница нашего баклана индийская змеешейка, с вытянутой шеей и длинным острым клювом, которым, словно шпагой, птица прокалывает рыбу, а затем умелым подбрасыванием в воздух с жонглерской ловкостью ловит и проглатывает.

Всегда расчетливые индусы от заказника прорыли траншеи и стали использовать богатую гуано водяную массу для полива рисовых полей, которые стали плодоносить еще лучше прежнего. Вот так защита природы может сочетаться с ведением сельского хозяйства! Прекрасный пример взаимодействия человека и дикой природы!

Каждое новое место в стране оставляет о себе воспоминания, но также и каждый вид птиц и зверей, встреченный мной в Индии, врезается в мою память наравне с памятниками архитектуры и культурными сооружениями. В Тадж-Махал – сердце исламской Индии - я чуть было даже не попал, засмотревшись на семенящих на своих длинных ногах ходулочников и раскрашенных словно пасхальные яйца яичной шелухой уток-огарей, а также заигравшись с пальмовыми белками, выхватывающими корм прямо из рук.

Прошло уже около девяти месяцев, как я вернулся домой в Беларусь. Влиться в струю все ускоряющегося прогресса или научиться созиданию и сохранению? Пожалуй, лучше остановиться на втором и последовать мудрости индийского императора Ашоки, жившего три тысячелетия назад, отказавшегося от войн и разрушения во имя построения нового мира, основанного на любви друг к другу и всеобъемлющей благодарности.

Кто-то рассчитал, что степень ощущения счастья не зависит от количества денег в вашем кошельке, а главными составляющими этого чувства выступают положительные впечатления. В средневековье, принесшего плохую весть гонца, казнили. Я рад, что минули те времена, но должен сказать, что уровень счастья у европейца гораздо ниже азиата. Нам есть чему учиться у индусов.

...Очень размеренно, плавно двигаются крылья гигантских крыланов. Наверное, именно так должны плыть позитивные мысли каждого человека, предназначенные творить добро. Пожалуй, это главный урок, вынесенный мною, благодаря полученному в Индии опыту ...

Таких морских червей местные жители используют для рыбалки

Больше впечатлений и снимков об этом путешествии Вы можете найти тут: http://birdwatch.by/naziranni/1252 и далее еще 10 частей.

ГРАКС СНИМАЕТ ПРИРОДУ

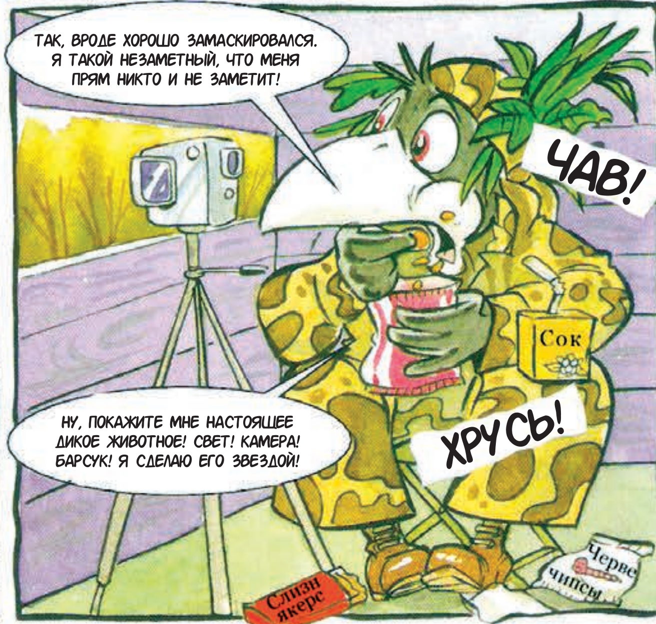

Игорь Бышнев - известный белорусский режиссёр и оператор передач и фильмов о дикой природе, лауреат и победитель международных конкурсов.

Виталий Гуменный - автор и ведущий еженедельной телепередачи "В объективе натуралиста" Гродненского областного телевидения.

Николай Дроздов - автор и ведущий телепередачи "В мире животных" Первого канала на российском телевидении.

Саймон Кинг - один из авторов проекта BBC "Спрингуотч" - ежегодной он-лайн трансляции из разных районов Великобритании, посвящённой приходу весны.

Сценарий Pat Kelleher, рисунки Andy Hunt, © The RSPB, перевод и адаптация с английского Денис Табунов

МОА

Апошнія птушкі-гіганты

Дзьмітрый Вінчэўскі,
старшыня Гродзенскага
абласнога аддзялення АПБ | www.birdwatch.by

Чэрап *Dimornis sp.*

Нечаканае адкрыццё

Сучасная гісторыя моа пачалася ў 1839годзе, калі ў Новай Зеландыі еўрапейцу і гандляру Джону Гаррысу адзін з абарыгенаў-маоры аддаў кавалак незвычайнай косткі, якую перад гэтым знайшоў на беразе ракі. Гаррыс быў натуралістам-аматарам і пераслаў знаходку свайму крэўнаму Джону Руйлу, які працаваў хірургам у Сіднэі (Аўстралія).

Праз нейкі час доктар Руйл прывёз каштоўны экспанат у Еўропу і перадаў Рычарду Оўэну. Прафесар Оўэн ужо тады быў знакамітым параўнальным анатомам і працаваў у музеі пры Лонданскім Каралеўскім каледжы хірургаў. Па версіі Руйла, гэта былі рэшткі ад нядаўна зніклага ў Новай Зеландыі арла гіганцкіх памераў, якога маоры называлі movie. Па таму, што Оўэн убачыў, ён адразу зразумеў, што, па-першае, гэта не маглі быць рэшткі нядаўна загінуўшай птушкі, бо костка ўжо часткова акамянела, па-другое, такая костка не магла належаць птушцы, якая была б здольная да палёту.

"Да таго часу, пакуль захоўваецца давер да маіх здольнасцеў інтэрпрэтаваць фрагменты костак, я гатовы паставіць пад сумнеў сваю рэпутацыю, каб сцвердзіць, што раней існавала – калі не жыве дагэтуль – у Новай Зеландыі амаль страусападобная птушка, памерам такая ж, калі не большая за страуса, якая належыць да таўсцейшага і больш цяжкага віду," - гэтыя словы Оўэна ў тым жа годзе з'явіліся ў часопісе "The Zoological Society of London" у самым пачатку артыкула, дзе прафесар прадстаўляў цывілізаванаму грамадству птушак, якія хутка сталі вядомы як моа.

15 см кавалак косткі, па якой Оўэн апісаў першы від моа, малюнак 1842 г.

І сапраўды, ён моцна рызыкаваў, бо свае высновы зрабіў толькі на кавалку косткі сцягна даўжынёй 15 см! На працягу лічаных месяцаў пасля гэтага ў Новай Зеландыі былі знойдзены нашмат больш камплектныя часткі шкілета гіганцкіх птушак, якія сталі праз нейкі час прыбываць морам у Велікабрытанію.

Стала зразумела, што Новая Зеландыя – радзіма вялікіх нелятаючых птушак.

Моа і жарсці прыярытэту

За колькі год да зробленага Оўэнам адкрыцця яўрэйскі камерсант Джоэл С. Полак гандляваў уздоўж узбярэжжаў Паўночнага вострава Новай Зеландыі. Тут маоры паказалі яму вялізарныя акамянелыя косткі птушак і распавялі як даўно маоры ведаюць пра іх. У 1838 г. у хроніцы сваёй вандроўкі, што здзейсніў ён у 1831-1837 гг., Полак занатаваў: *"Гэта від эму, або птушка з роду Struthio /страус/, раней існавала на востраве / Паўночны/."* Менавіта Полак стаў першым еўрапейцам, які ўзгадаў пра моа.

Чытаў Оўэн гэтую кнігу ці не, невядома. Аднак за першынство ў выкарыстанні назвы птушак "моа", за прыярытэт у яго выкарыстанні ў друку, за першынство ў знаходцы костак разгарэлася сапраўдная барацьба.

Хутка пасля таго, як Полак напісаў пра невядомых птушак, а Оўэн апісаў першы від, у Новай Зеландыі знайшоўся чалавек, які амаль з хваравітым жаданнем захацеў стаць тым, хто павінен застанецца ў гісторыі як "першаадкрывальнік моа". Гэта быў місіянер Уільям Каленсо.

Каленсо чуў гісторыі маоры пра моа адразу пасля Полака, аднак не надаваў ім увагі да моманту, калі гэтыя навіны не сталі актуальнымі дзякуючы Оўэну. Разам з іншым місіянерам у 1838 г. ён пабываў сярод маоры і ў 1843 г. пісаў пра моа (упершыню ўжываючы гэта слова ў друку) так: *"Без сумневаў вялізарная жывёла; некаторыя кажуць, што гэта была птушка, аднак усе пагаджаюцца, што завуць яе Моа. Калі апісваць яе агульна, то яна нагадвае свойскага пеўня, аднак з той розніцай, што мае твар як чалавек. Яна хаваецца ў пячорах у падножжа гары, аднак жыве на адкрытым паветры... Калі Моа спіць, яе сон ахоўваюць дзве туатары. Таксама, калі хто-небудзь хоча дасягнуць гэтую цудоўную істоту, ён будзе без варыянтаў злапаны і забіты імі."* У лістападзе 1841г. ён пакінуў сваю місію і адправіўся на пошукі моа. Падчас падарожжа яму ўдалося сабраць некалькі костак ад гэтых птушак. У красавіку 1842 г. Каленсо вярнуўся ў місію і стаў прыводзіць сваю калекцыю ў парадак. Цяпер у яго планах было дыскрэдытаваць Полака як аўтара першых друкаваных радкоў пра гіганцкіх птушак (што, беручы пад увагу нацыянальнасць апошняга і пасаду Каленсо, не ўяўляла цяжкасці). Аднак з прафесарам Оўэнам падобная стратэгія не мела б поспеху. Спачатку місіянер хацеў зрабіць выгляд, што проста не ведаў пра існаванне Оўэна і яго адкрыццё. Але брытанскі прафесар даслаў 100 копій свайго артыкулу пра моа ў калонію, каб стымуляваць дадатковыя пошукі. А яго прыхільнікі ў Новай Зеландыі пастараліся надрукаваць навіны пра адкрыццё ў кожнай мясцовай газеце.

Тады Каленсо вырашыў нашкодзіць Оўэну па-іншаму. Ён падзяліў і запакаваў сваю калекцыю костак і даслаў яе караблём у метраполію. Аднак не Оўэну, а рэктару Уэстмінстэрскага ўніверсітэта Уільяму Бакланду і дырэктару Каралеўскага батанічнага саду W.J.Hooker'у. Па іроніі лёсу, гэтыя навукоўцы пераслалі атрыманае менавіта таму, каго так хацеў выключыць з працэсу далейшых адкрыццяў Каленсо... Канешне, найбольш кампетэнтнай асобай для апісанняў акамянелых рэштак быў прафесарам Оўэн, які і атрымаў абедзве часткі калекцыі Каленсо. Дзякуючы новаму матэрыялу, якія працягваў паступаць з астравоў, ён пачаў паступова апісваць новыя віды моа, час ад часу публікуючы ўсё новыя артыкулы. Як вынік усяго жыцця, у 1879 годзе ўжо як сэр Рычард Оўэн ён выдаў двухтомную кнігу пад назвай "Зацемкі пра вымерлых бяскрылых птушак Новай Зеландыі".

За першынство ў выкарыстанні назвы птушак "моа", за прыярытэт у яго выкарыстанні ў друку разгарэлася сапраўдная барацьба.

Рычард Оўэн

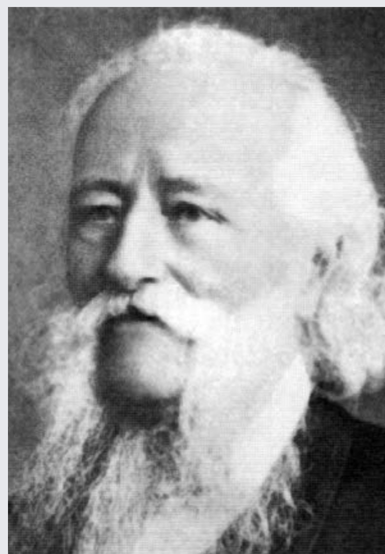

Уільям Каленсо

Нешматлікія сведчанні ў гістарычны час

У 1642 годзе галандзкі капітан Абэль Йансзун Тасман праз больш чым тысячу міль марскога падарожжа на ўсход ад толькі што адкрытага ім вострава (які цяпер носіць яго імя), убачыў "вялікую, высокую і лысую зямлю". Яна атрымала назву Новая Зеландыя – па адной з правінцый тагачаснай Галандыі.

Больш чым праз 100 гадоў у гэтыя воды ў 1769 завітаў капітан Джэймс Кук. Пасля распавядалі гісторыю, што велізарная птушка стаяла на беразе падчас таго, як карабель Кука "Endeavour" кідаў катвіцу на рэйдзе, аднак, як толькі з карабля спусцілі на ваду шлюпку, птушка знікла ў бліжэйшых кустах. Невядома, чаму гісторыя не трапіла на старонкі афіцыяльнай справаздачы пра падарожжа.

Спатрэбілася яшчэ амаль 70 гадоў, каб менавіта Полак першым запісаў расповеды маоры пра гіганцкіх птушак.

У 1844 г. губернатар астравоў Робэрт Фітцрой меў размову з вельмі старым маоры, якога звалі Хауматангі і які сказаў, што малым хлопцам бачыў капітана Кука, а яшчэ за два гады да гэтага злапаў моа. Іншы стары маоры, якога звалі Кавана Паіпаі, падрабязна распавёў пра свой удзел у паляванні на моа на раўнінах Уаіматэ ў апошнія гады 18 стагоддзя.

Яшчэ нават у 1868 г. на астравах расказвалі гісторыю пра тое, як маоры злапалі і забілі аднаго моа невялікага памеру з групы ў 6 ці 7 птушак.

Яшчэ праз 10 год у пячоры каля возера Уакапіту знайшлі засохлыя галаву, шыю і нагу са скурай моа. Гэтыя рэшткі купіў Брытанскі музей, і менавіта па іх Оўэн апісаў новы від моа, невялікіх памераў, які назваў *Megalapteryx didinus*. Хаця пер'еў на рэштак захавалася не шмат, было бачна, што імі было пакрыта ўсё цела птушкі – ад дзюбы да пальцаў ног.

На амаль цэлым шкілеце іншай асобіны, які цяпер захоўваецца ў музеі Уэлінгтону, пер'е не захавалася, аднак па яго адзнаках на захаваных кавалках скуры бачна, што галава моа была пакрыта больш дробнымі пёрамі, чым шыя. Некаторыя захаваныя пер'і маюць шэра-карычневы колер, іншыя – з іржавым tinge або з белым канцом.

Кавана Паіпаі, апошні вядомы паляўнічы на моа

"Чорныя" палеантолагі шукаюць косткі моа. 1895 год

Эвалюцыя і жыццё моа

Моа – прадстаўнікі асобнага атраду *Dinornithiformes* і самыя высокія вядомыя нам птушкі, якія маглі дасягаць нават 3,5 метраў вышыні - гіганцкі моа *Dinornis giganteus*!

Па рэштках костак апісвалі ад 37 (Вальтэр Ротшыльд, 1907) да 9-11 відаў у наш час (дзякуючы параўнанню ДНК). Як столькі відаў жыло на такой невялікай тэрыторыі, доўгі час было загадкай.

Новая Зеландыя аддзялілася ад суперкантынента Гандвана паміж 60 і 130 млн гадоў таму. Хутчэй за ўсё, продкі моа ўжо былі на гэтым кавалку сушы і разам з іншымі птушкамі змаглі ў выніку канкурэнцыі выціснуць усіх прысутных там звяроў.

Падчас параўнання геалагічнай гісторыі астравоў і генетычнага аналізу больш чым 260 акамянелых рэштак моа выявілася, што менавіта ўтварэнне горнага ланцуга – т.зв. Паўднёвых Альпаў на Паўднёвым востраве і звязанае з ім рэзкае павелічэнне кліматычных умоў прывяло да хуткай эвалюцыі розных раслін і птушак каля 5-8,5 млн гадоў таму. Менавіта гэтыя горы пачалі затрымліваць дажджы, дзякуючы якім утварыліся мясцовыя дажджавыя лясы на захад ад гор. А на ўсход ад іх узнік больш сухі і цёплы клімат, утварыліся высакагор'і і нізіны, вільготныя і сухія экасістэмы розных тыпаў лясоў, хмызнякоў і лугоў. Пасля знікнення праліву паміж Паўднёвым і Паўночным востравам моа змаглі трапіць і на апошні.

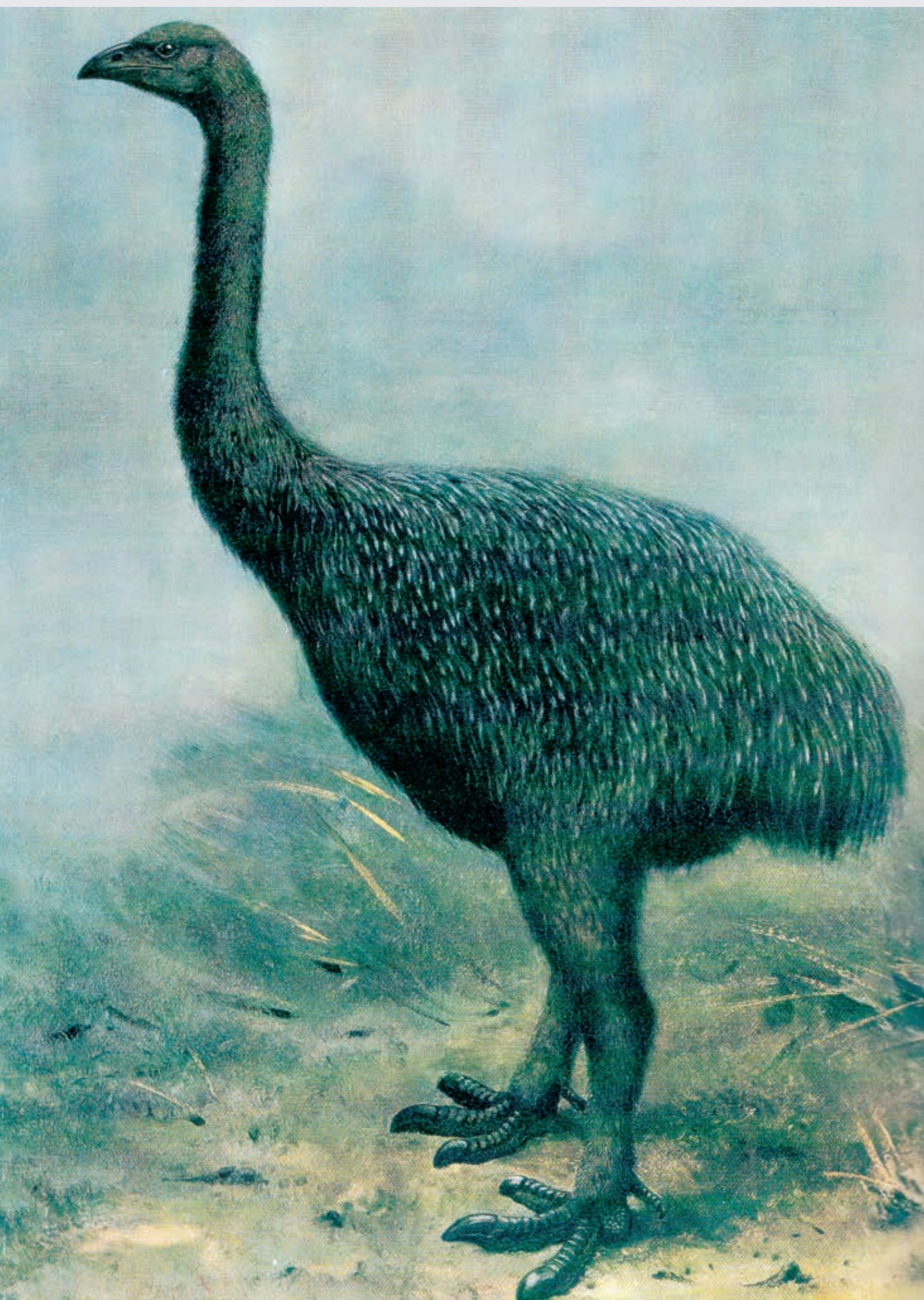

Горны моа *(Megalapteryx didinus)* з кнігі W.Rothschild Extinct Birds (1907)

Такім чынам, моа павінны быць аб'яднаныя толькі ў тры сямейства, шэсць радоў і толькі 9 -11 відаў. Самыя эвалюцыйна маладыя віды ўзніклі на Паўднёвым востраве параўнальна нядаўна – паміж 5 і 8,5 мільёнамі гадоў таму.

Працяглая геаграфічная ізаляцыя Новай Зеландыі і адсутнасць наземных млекакормячых стварыла ўнікальныя экасістэмы, дзе дамініравалі прыкладна 245 відаў птушак, дзякуючы чаму адбыліся эвалюцыйныя працэсы, якія не маюць аналагаў. Сярод іншых груп птушак моа (вагой ад 20 да 250 ці нават 400 кг) занялі на астравах нішы раслінаедных звяроў розных памераў і спецыялізацыі – як на адкрытай прасторы, так і ў лясах.

Усе моа мелі шырокі ўплошчаны чэрап з параўнальна кароткай дзюбай. Грудзіна была выпуклая, без кіля. Шкілет крыла зусім адсутнічае. Таз шырокі, ногі кароткія і моцныя, былі добра развіты 3 накіраваныя уперад пальцы, задні палец быў або маленькі, або зусім адсутнічаў. Яйкі параўнальна невялікія – да 20-25 см даўжынёй і 15-17 см у шырыню, вагой да 2,5 – 3 кг.

Цікава, што самкі (толькі ў некаторых відаў) былі амаль у 3 разы большыя за самцоў – гэта пакуль найбольшая розніца ў памерах розных палоў сярод хрыбетных жывёл! Магчыма таму першыя даследнікі і апісвалі на аснове такой вялікай розніцы ў памерах столькі відаў моа.

Каля 10 гадоў займала ў гэтых птушак дасягненне канчатковага памеру, і яшчэ колькі год патрабавалася, каб дасягнуць полавай спеласці і пачаць размнажацца. Жылі моа нават да 50 год, што ва ўмовах амаль поўнай адсутнасці вялікіх драпежнікаў (за выключэннем таксама знішчанага людзьмі гіганцкага новазеландскага арла Harpagornis moorei), не павінна асабліва здзіўляць.

Паводле вусных гісторый маоры, у моа кладку наседжвала самка, тады як самец забяспечваў яе ежай. Знойдзенаараўнальна шмат кавалкаў на дзіва тонкага шкарлупіння крэмавага або светла зялёнага колеру, але цэлыя яйкі моа знаходзілі выключна рэдка.

Сваімі моцнымі нагамі з кіпцюрамі яны раскопвалі не толькі лясную падсцілку, але і глебу ў пошуках каранёў і клубняў. Харчаваліся таксама лісцем і пладамі разнастайных памераў. Для таго, каб добра засвоіць такую ежу, неабходны гастраліты, якія і знаходзяць часта разам з рэшткамі моа.

Ka ngaro i te ngaro a te Moa (Мы страчаныя, як страчаны моа) - так гучыць адно з выслоўеў маоры. Цяпер слова "моа" ў палінезійскаймове значыць проста "куранё".

Адзін з самых знакамітых новазеленскіх помнікаў – помнік гіганцкаму моа, створаны Bob McAuliffe і ў 1982 годзе ўсталяваны ў горадзе Bealy.

Хуткі канец

Да прыбыцця продкаў маоры на астравы, на іх не было наземных млекакормячых, таму яны не маглі стаць крыніцай мяса: людзям заставаліся мясцовыя невялікія птушкі і рыба. Акрамя гэтага, яны маглі харчавацца мясам моа або сваіх суродзічаў. Яны выбралі і першае, і другое...

На самых ранніх стаянках палінезійцаў (канец XIII ст.) археолагі знайшлі шмат рэштак ад некалькіх відаў моа, што сведчыць аб тым, што менавіта яны былі асноўнай крыніцай харчавання людзей пасля каланізацыі Новай Зеландыі. Пазней, аднак, на стаянках маоры косткі моа робяцца нешматлікімі і замяняюцца рыбай, малюскамі і раслінамі.

Паводле сучасных уяўленняў, моа былі амаль цалкам вынішчаны людзьмі ўжо прыкладна праз 100 год пасля з'яўлення апошніх у Новай Зеландыі. Да непасрэднага знішчэння падчас паляванняў дадалося і расчыстка лесу пад вырошчванне сельскагаспадарчых раслін, а пазней таксама пацукі і свінні, якія знішчалі яйкі і птушанят моа...

На сённяшні дзень розныя рэшткі моа захаваліся ў чатырох музеях Новай Зеландыі, шасці амерыканскіх, двух у Вялікабрытаніі, і па адным у Аўстраліі, Аўстрыі, Бельгіі, ФРГ і Паўднёва-Афрыканскай рэспубліцы.

Адно з прыслоўеў маоры гучыць так: "Ka ngaro i te ngaro a te Моа" - "Мы страчаны, як страчаны моа". Цяпер слова "моа" ў палінезійскай мове значыць проста "куранё".

Акрамя моа, да пачатку нашага стагоддзя людзі вынішчылі яшчэ каля 40 відаў птушак, якія не сустракаліся нідзе, акрамя Новай Зеландыі...

Спіс відаў моа (Паводле 'New Zealand's Extinct Birds' By Brian Gill and Paul Martinson. Published by Random Century New Zealand Ltd, 1991.):

Малы хмызняковы моа	*Anomalopteryx didiformis*
Горны моа	*Megalapteryx didinus*
Таўстаногі моа	*Pachyornis elephantopus*
Чубаты моа	*P. australis*
Моа Маппіна	*P. mappini*
Усходні моа	*Emeus crassus*
Моцнаногі моа	*Euryapteryx geranoides*
Прыбярэжны моа	*E. curtus*
Гіганцкі моа	*Dinornis giganteus (=D. maximus)*
Стройны хмызняковы моа	*Dinornis struthoides*
Вялікі хмызняковы моа	*D. novaezealandiae*

Дзякую Яўгенію Шэргаліну (Вялікабрытанія) за дапамогу ў стварэнні артыкула. Фотаздымкі выкарыстаны з кнігі Extinct Birds

Наконец-то снимок зимородка есть и у меня. Обратил внимание, что он часто сидит на этой обгрызенной бобром осинке, торчащей из берега. Лег на землю рядом, накинул маскировочную сетку и стал ждать. Через 15 минут самец и самка зимородка, копающая рядом нору, стали садиться на привычное место, сменяя друг друга. За час фотосессии наснимался вволю...

Зимородок ***(Alcedo atthis)***
Фото Андрея Нестерова

Для таго каб прымусіць птушак паводзіць сябе артыстычна, давялося распрацаваць асаблівую канструкцыю штучнага вадаёма. І менавіта вераб'ям яна спадабалася больш за ўсё. Таму ў колькасці спроб я не быў абмежаваны. Заставалася толькі прадбачаць цікавыя моманты і хуценька здымаць.

Крок у бездань. Дамавы верабей ***(Passer domesticus)***
Фота Мікалая Вараб'я

Збірай птушак на марках Белпошты разам з намі

Ужо 11-ы год у нашай краіне праводзіцца нацыянальная кампанія «Птушка года» і амаль адразу яна знаходзіць сваё ўвасабленне на марках. Першымі з'явіліся ў адмысловым наборы белы бусел, белая пліска і авяльга, адпаведна птушкі 2000, 2001 і 2002 гадоў. У 2003 годзе выява дамовага вараб'я з'явілася не толькі на марцы, але і картмаксімуме і канверце, а ў дзень выхаду маркі іх можна было пагасіць адпаведным штампам першага дня. Такія наборы для філатэлістаў сталі традыцыйнымі і для наступных відаў, выбраных Птушкамі года: гарадской ластаўкі (2004), барадатай кугакаўкі (2005), кнігаўкі (2006), усходняга салаўя (2007), вялікай белай чаплі (2008), шэрай гусі (2009), сокала-пустальгі (2010). Некаторыя з марак ужо сталі філатэлістычнай рэдкасцю.

Шчыра дзякуем:
Філатэлісту і сябру АПБ Фрэдэрыку Гушчы (Скідаль), які ініцыяваў выпуск серыі марак “Птушка года”.
Камандзе выдавецкага цэнтра “Марка” і асабіста мастакам Рыгору Долбіку і Аляксандру Міцяніну за прыгожыя маркі.